

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie

**DOPADY NEZAMĚSTNANOSTI
NA ŽIVOT ČLOVĚKA**

The impact of unemployment on human life

Bakalářská diplomová práce

Lenka Pavlíčková

Vedoucí bakalářské diplomové práce: PhDr. Helena Kubátová, Ph.D.

Olomouc 2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a při jejím zpracování čerpala ze zdrojů, jež uvádím v seznamu literatury. Tento je uveden v závěru mé práce.

V Olomouci dne 18. 3. 2014

.....

Lenka Pavlíčková

Poděkování

Velmi ráda bych poděkovala PhDr. Heleně Kubátové, Ph.D. za precizní vedení při psaní mé bakalářské práce, kdy s velkou trpělivostí a ochotou mi poskytovala cenné rady, návody a náměty, jež mi umožnily zpracovat vybrané téma do této podoby. Její připomínky při dílčích konzultacích mě vždy posunuly o krok blíže ke zdárnému dokončení závěrečné práce.

Poděkování náleží také respondentům za jejich ochotu a spolupráci při vyplnění dotazníků a rovněž přátelům, kteří mi pomohli při získávání dat v průzkumu a také lidem, díky nimž má práce získala konečnou podobu.

OBSAH

Úvod	6
1 Práce	8
1.1 Motivy a faktory ovlivňující práci	9
1.2 Struktura zaměstnanosti	10
2 Nezaměstnanost	13
2.1 Příčiny nezaměstnanosti	14
2.2 Typy nezaměstnanosti	16
3 Nezaměstnaný	18
3.1 Gender pohled na nezaměstnané muže a ženy	18
3.2 Nezaměstnanost mužů a žen dle statistiky	18
3.3 Nezaměstnaní muži z různých hledisek	19
4 Dopady nezaměstnanosti	23
4.1 Dopad na jedince	23
4.1.1 Dopad na životní úroveň nezaměstnaného	23
4.1.2 Sociální důsledky nezaměstnanosti	24
4.1.3 Změny v rodinném soužití	25
4.1.4 Odraz nezaměstnanosti na psychice nezaměstnaného	27
4.1.5 Vliv nezaměstnanosti na zdraví nezaměstnaného	29
4.1.6 Riziko výskytu patologických jevů u osob bez zaměstnání	30
4.2 Odraz nezaměstnanosti ve společnosti	31
5 Praktická část	35
5.1 Výzkumný problém	35
5.2 Výzkumný cíl	37
5.3 Charakteristika probandů	37
5.4 Popis použité výzkumné metody – dotazník	38
5.4.1 Stavba dotazníku	39
5.5 Způsob získání dat	42
5.5.1 Předvýzkum	42
5.5.2 Popis šetření	43
5.6 Prezentace výsledků průzkumu	45
Závěr	61

Použitá literatura	64
Přílohy	67
Anotace	

Úvod

V naší zemi v dobách předešlého politického režimu byla práce něčím samozřejmým, ba dokonce povinným a občan státu, jenž zaměstnání považoval za jakousi zbytečnost, velice brzy ze strany úřadů pocítil, že tohle smýšlení není správné. Někteří brali každodenní docházku do zaměstnání pouze jako zdroj obživy, často hledali důvody jak se výkonu svého povolání vyhnout bez větších sankcí. Nezřídká využili pracovní neschopnosti k omluvě pro svou nepřítomnost na pracovišti, či hledali možnosti jak se obohatit nad rámec svého finančního ohodnocení za vykonanou práci. Nutno ovšem podotknout, že vedle těchto občanů žila i spousta členů naší společnosti, která viděla ve své každodenní činnosti, tedy výkonu svého povolání, hlubší smysl. Kromě materiálních požitků je práce uspokojovala, naplňovala, dodávala pocit potřebnosti a také často poháněla kupředu, a to např. potřebou doplnit si vzdělání či zdokonalit se v oboru. Pracovní činnost tak ovlivňovala celého člověka, všechny jeho potřeby, jak v oblasti psychické, tak i fyzické.

V současné době možnost chodit do práce a být za to patřičně oceněn lze považovat téměř za výsadní právo. Díky svému pracovnímu zařazení, kdy na pobočce Úřadu práce v Krnově pracuji jako referent nepojistných sociálních dávek, se denně setkávám s lidmi, kteří o výkon svého povolání z různých důvodů přišli a nyní všemožně usilují o to, aby se znovu mohli začlenit do kategorie pracujících. Vzhledem k délce svého působení v této oblasti mám možnost pozorovat vývoj nezaměstnanosti v regionu Krnovska a také odhalovat změny, jež jednotlivým uchazečům o zaměstnání jejich současná nezaměstnanost přináší. Pokud pomineme materiální výhody práce a z ní plynoucí mzdy, která nezaměstnaným schází, jejich nečinnost se odráží také na jejich chování, přístupu k životu, sociální roli, rodině, mění jejich návyky, hodnoty, potřeby, ale často se také podstatně promítne do jejich fyzického zdraví. Takto se uchazeč dostává do začarovaného kruhu bezmoci, kdy snaha najít si práci a s tím spojený

případný neúspěch, může druhotně a opakovaně poškozovat jeho fyzický i psychický stav, čímž se opět snižuje možnost uplatnění na trhu práce.

Výše popsané skutečnosti se dotýkají nezaměstnaných žen i mužů. Údaje z poslední doby však poukazují na skutečnost, že počet uchazečů o zaměstnání mužského pohlaví stoupá. Z tohoto důvodu bych chtěla zjistit, zda skutečně a do jaké míry zanechává stav bez placeného zaměstnání odraz v životě člověka. Sondovat budu změny v oblasti sociální, psychické i tělesné. Šetření se zaměřím na specifickou skupinu mužů, jež se mi zdála nejrizikovější, a to muži ve věku 45 – 60 let s minimální délkou uchazeče o zaměstnání 1 rok. Vycházet budu z poznatků sociologie, psychologie, patopsychologie, zdravotnictví. Nejprve vymezím pojmy práce, nezaměstnanost, nezaměstnaný. Včetně typů, příčin, faktorů k nezaměstnanosti směřujícím. Dále budu specifikovat nezaměstnanost mužů z několika pohledů, kategorizovat jednotlivé dopady nezaměstnanosti na jedince i společnost. Na základě nastudovaných poznatků si stanovím teoretické předpoklady pro sondu, jež by mohla odhalit skutečné dopady nezaměstnanosti v reálném životě nezaměstnaných.

Cílem mé práce tedy bude identifikovat jednotlivé dopady nezaměstnanosti v různých oblastech života u specifické skupiny osob, a sice u mužů ve věku 45 – 60 let, přičemž musí být vedeni v evidenci uchazečů o zaměstnání déle jak 12 měsíců. Učiním tak za pomoci průzkumného šetření, které přesně poukáže na konkrétní dopady u vybrané skupiny jedinců.

1 Práce

Buchtová popisuje práci jako jednu z podmínek existence lidského bytí. Dle ní člověku mimo hmotného užitku přináší také možnost uplatnění nejen v profesním, ale také ve společenském životě. Zasahuje do sociálních vztahů i kontaktů, odborných kompetencí, přináší možnost srovnání s druhými jedinci naší společnosti. Považuje ji i za výchovný prostředek, kdy pozitivním vztahem k práci jde člověk dětem kladným příkladem. (Buchtová 2002, s. 75).

Obdobně na práci pohlíží Jandourek, který ji ale také považuje za vlastnost typickou pro člověka. Pojímá ji jako tělesnou i mentální činnost, již jedinec vědomě plánuje tak, aby mohl upokojit své potřeby. Tím člověka odlišuje od zvířat, neboť u nich popisuje práci pouze jako zdroj obživy a tím možnost přežití. V lidské činnosti podtrhuje význam i tzv. neplacené práce, jakou bezesporu je práce domácí, zájmová, práce dobrovolníků aj. (Jandourek 2003, s. 150).

Zajímavý úhel pohledu na práci přináší Giddens. Ten ji přirovnává k dřině a hlavně k úkolům, které se člověk mnohdy snaží minimalizovat nebo se jejich plnění zcela vyhnout. Považuje ji však za významný faktor ovlivňující sebeúctu, stav lidské psychiky i životní cyklus (Giddens 1999, s. 308).

Vágnerová uvádí, že dle Frankla jde o činnost potvrzující jedinečnost lidské bytosti ve společnosti, k níž je každý z nás individuálně motivován (Vágnerová 2004, s. 732).

Dle mého názoru v každém z výše uvedených pojednání lze vyčíst, jak je práce pro člověka důležitá a v čem spočívá její smysl. Nelze na ni pohlížet pouze jako na zdroj obživy a hmotných statků. Jde především o rozvoj osobnosti člověka v holistickém pojetí, tedy jak v rovině fyzické, tak i duševní, duchovní a sociální. Jedná se o specificky lidskou činnost, k níž je každý z nás jinak motivován.

1.1 Motivy a faktory ovlivňující práci

Vágnerová popisuje určité pohnutky, které mohou člověka k práci motivovat (Vágnerová 2004, s. 732). Obdobný výčet nabízí také Giddens, jenž ovšem dané pohnutky udává jako faktory ovlivňující psychologický stav jedince a jeho každodenní činnost (Giddens 1999, s. 308).

Jedná se o finance, kdy Giddensem jsou považovány za prostředek k obživě. Nezaměstnaný člověk si je vědom možné nedosažitelnosti potřebného, pokud těmito prostředky nebude oplývat (Giddens 1999, s. 308). Vágnerová navíc uvádí, že nejde jen o obživu a spotřebu samotnou, ale také o hodnoty a různé požitky, jež lze za peníze pořídit. Nedostatek financí člověka omezuje a může vystrnadit na okraj chudoby (Vágnerová 2004, s. 732).

Dále jde o míru aktivity, kdy máme možnost uplatnit své schopnosti a získat nové dovednosti, přičemž bez možnosti zaměstnání i již osvojené činnosti pozvolna ztrácíme (Giddens 1999, s. 308). Vágnerová vidí problém i v nedostatečné životní náplni, která se u nezaměstnaných může vyskytnout (Vágnerová 2004, s. 732).

Giddens dalším faktorem shledává změnu prostředí, kdy pravidelnou docházkou do zaměstnání měníme domácí prostředí za pracovní.

Dále udává jako faktor ovlivňující práci strukturu času, jelikož právě práce udává našemu dni rytmus a řád. U osob bez práce zmíněný řád chybí a objevuje se u nich nuda spojená s apatií (Giddens 1999, s. 308).

Nelze opomenout ani sociální kontakty, které můžeme díky zaměstnání navazovat a rozvíjet. Lidé bez práce jsou naopak o tuto možnost ochuzeni a jejich okruh přátel se tím, že ztratí zaměstnání, podstatně zužuje (Giddens 1999, s. 308). Dle Vágnerové může být riziko sociální izolace právě motivem k hledání práce (Vágnerová 2004, s. 732).

Giddens také zmiňuje nezbytný pocit osobní identity, sebeúcty, který převážně muži mají spojený se svou rolí živilů rodiny (Giddens 1999, s. 308).

Vágnerová uvádí nutnost možnosti seberealizace, kdy jedinec za pomoci svého umu prokáže užitečnost a úspěch mu pomůže získat určitou sociální pozici, což dá jeho životu smysl. Nezaměstnanost naopak může u jedince vyvolat pocit nadbytečnosti, nepotřebnosti a vést k separaci.

Popisuje také, že schopnost jedince samostatně existovat bez závislosti na jiných je průkazem jeho zralosti, tedy dospělosti. Naopak vědomí neschopnosti fungovat bez pomoci druhých může mít na člověka velmi negativní vliv (Vágnerová 2004, s. 732).

Dle mého názoru zaměstnanost či nezaměstnanost podstatně zasahuje do života jedince, a to do všech sfér. Zprvu se odrazí na nemožnosti nasytit své materiální potřeby, později se promítá i do psychiky a fyzického zdraví. Je nutno vyzdvihnout, že dlouhodobé strádání a s ním spojená narušená psychická rovnováha jedince bezpodmínečně ovlivňuje tělesnou stránku a mnohdy dává podnět ke vzniku tzv. psychosomatických chorob¹. Toto kumulování nepříznivých faktorů logicky sekundárně omezuje člověka v možnosti uplatnit se na trhu práce a vzniká začarovaný kruh. Navíc vzhledem k současným změnám ve struktuře zaměstnanosti se hledání práce může stát pro určité generace velice obtížným.

1.2 Struktura zaměstnanosti

Souběžně s vývojem společnosti, tedy s vývojem technologií, s rostoucími a měnícími se požadavky na druh profese, se změnou lidského uvažování atd. se mění i struktura zaměstnanosti.

¹ Psychosomatické onemocnění – nemoc vzniklá vzájemným ovlivňováním duševního i tělesného stavu, kdy vlivem špatné psychiky může vzniknout určitá choroba, např. průduškové astma, záněty střev, ekzémy, žaludeční vředy aj.; stejně tak již vzniklou nemoc může nevyrovnaný psychický stav zhoršit (Vokurka, Hugo 2004, s. 371).

Dle mého názoru Mareš stručně, ale výstižně vymezuje tuto změnu dle Tofflera: „Od farmářů k průmyslovým dělníkům, od průmyslových dělníků k úředníkům a profesionálům pracujícím většinou s informacemi...“ (Mareš 1994, s. 39). Za profesionály ze sociologického hlediska považuje osoby, jež pro svou profesi potřebují vysoké vzdělání a při výkonu povolání se řídí kodexem, který vznikl pod záštitou profesní asociace. V důsledku toho je patrný současný trend v zaměstnanosti. Jednak se po člověku stále více vyžaduje patřičné vzdělání, tudíž pominul zájem o slabě kvalifikované. Z druhé strany kleslo množství práce u strojů. Paradoxně tak díky velkému rozmachu informačních technologií dochází k růstu nezaměstnanosti. Oproti tomu stojí skutečnost, že bez sběru dat, jejich zpracování, interpretace atd. by se ekonomika a s ní spojená výpočetní technika neobešla. Je tedy patrné, že nároky na znalosti a dovednosti člověka se zvyšují, což se odrazilo v reformě vzdělávání a rekvalifikacích i v nabídce služeb pro nezaměstnané. Mareš také poukazuje na to, že je třeba celoživotně se vzdělávat, neboť člověk v soudobé společnosti permanentně hledá uplatnění (Mareš 1994, s. 40).

Obdobně situaci líčí také Giddens. Dle něj přetrvává, i když zpomaleně, trend z minulého století, kdy došlo k poklesu manuálně pracujících. Jednu příčinu vidí v rozmachu strojního průmyslu a informačních technologií, jež vytlačil manuální práci. Druhou pak v masivním rozvoji především asijského průmyslu. Ten nízkou cenou svých výrobků, kterou si mohl dovolit díky levné pracovní síle, udolal starší průmyslová odvětví na Západě (Giddens 1999, s. 314).

Domnívám se, že potřeba práce patří mezi základní potřeby člověka, v současné době by se dala zařadit do kategorie základních potřeb umožňujících přežití. Pokud je jedinci tato potřeba z jakéhokoliv důvodu odepřena, může se tato skutečnost promítnout nejen do jeho sociální oblasti, ale také do oblasti zdravotní. Nutno vzít v potaz, jaké faktory nám znemožňují práci si najít. Nelze opomenout všeobecný trend modernizace

společnosti, stoupající nároky na vzdělání i rozmach technologií, které zasáhly do každé profesní sféry.

2 Nezaměstnanost

Nezaměstnanost Jandourek charakterizuje jako situaci, kdy člověku i přes snahu hledat si práci, protože ji chce a potřebuje ke své obživě, se nedaří nalézt uplatnění, jenž by bylo přiměřeně placeno (Jandourek 2003, s. 154).

Spíše jako společenský jev a problém s mnoha důsledky charakterizuje nezaměstnanost Brožová. Dle ní před rokem 1990 znamenalo zaměstnání určitou jistotu v oblasti ekonomické, sociální i společenské (Brožová 2003, s. 76).

Podobně na zmíněný stav pohlíží také Vágnerová. V nezaměstnanosti vidí zátěž sociální i ekonomickou, která člověka stresuje a ten není připraven se na novou situaci adaptovat, jelikož dříve se s ní tak často nesetkával (Vágnerová 2004, s. 731).

Mareš vychází z definice nezaměstnanosti stanovené Mezinárodním úřadem práce v Ženevě². Pojímá ji jako vyřazení práceschopné osoby z placeného zaměstnání, přičemž dotyčný s tímto stavem nesouhlasí a snaží se najít novou, opět placenou práci (Mareš 1994, s. 16).

Nezaměstnaného specifikuje také Buchtová, a to jako osobu v produktivním věku bez práce, která by přinášela příjem. Zároveň však jedinec aktivně uplatnění na trhu práce vyhledává a navíc je ochoten pracovní nabídku přijmout (Buchtová 2002, s. 64).

Krebs za člověka nezaměstnaného považuje osobu aktivně si hledající práci za současné registrace na úřadu práce. Zdůrazňuje také, že z ekonomického hlediska hledání nové práce je přirozený a prospěšný jev, neboť brání ustrnutí ekonomiky, a to potřebou neustálé adaptace. Tím podporuje změny nejen v hospodářství, ale také ve společnosti (Krebs 2007, s. 290-293).

² Mezinárodní úřad práce v Ženevě – stálý sekretariát Mezinárodní organizace práce, jenž spadá pod OSN a prosazuje sociální spravedlnost a pracovní práva (www.wikipedia.org, 2013).

Nezaměstnanost lze tedy považovat za stav, kdy člověk v produktivním věku registrovaný na úřadu práce nemá práci, za níž dostane zapláceno, přičemž tuto činnost aktivně hledá a je k ní svolný. Domnívám se, že i názor Krebse je velmi podstatný, neboť nutnost najít si zaměstnání, např. v jiné profesní oblasti, posunuje jedince v potřebě dalšího vzdělání a společnosti tak otevírá nové možnosti. Pokud společnost tento jev správně uchopí, jedná se o stav zvládnutelný. Je však zapotřebí dobře identifikovat a rozlišit příčiny nezaměstnanosti, včetně okolností za nichž vznikla.

2.1 Příčiny nezaměstnanosti

Důvodů vedoucích ke skutečnosti, že člověk pozbude pravidelné činnosti, jež mu přináší osobní naplnění i ekonomickou jistotu, je mnoho. Spíše z ekonomického hlediska pojímá příčiny nezaměstnanosti Slovák. Poukazuje na nepružný trh práce, tedy střet nabídky s poptávkou po práci, jehož výsledkem by mělo být rozmístění jedinců do jednotlivých zaměstnání za určitou mzdu. Podstatnou úlohu zde sehrává také velká sociální ochrana státu, vysoké dávky hmotného zabezpečení v nezaměstnanosti. Ty totiž demotivují, nenutí člověka si volná místa hledat či se za prací přestěhovat, ani akceptovat nabídku zaměstnání za nižší mzdu (Slovák 2007, s. 6, 20).

Tentýž autor také pojednává o technologickém pokroku. Nahrazování lidské pracovní síly moderními přístroji i postupy lze považovat za hrozbu, jež může připravit člověka o zaměstnání, a to zejména pro pracovníky s nízkou kvalifikací (Slovák 2007, s. 7, 35).

Další příčinu Slovák identifikoval v nízké kupní síle. Ta úzce souvisí s technologickým pokrokem. Neschopnost jedinců zakoupit si určité zboží, mimochodem vyrobené stroji, jež právě tyto nakupující připravily o práci, vede k přeplnění skladů, omezení výroby a dalšímu propouštění (Slovák 2007, s. 7).

Rovněž mezinárodní konkurenci, převážně neustále posilující asijskou výrobu, považuje Slovák za potíže. Ve srovnání s rozvojovými

zeměmi je v Evropě pracovní síla příliš drahá, což s sebou nese zrušení některých pracovišť (Slovák 2007, s. 7, 39).

Z hlediska sociálního pojmá příčiny nezaměstnanosti Vágnerová. Se Slovákem se shoduje v nízké úrovni kvalifikace a vzdělání. Tito lidé mají nejen ztíženou možnost uplatnit se na trhu práce, ale také hůře odolávají důsledkům dlouhodobé nezaměstnanosti. Žijí s vědomím omezených možností a bezmocnosti (Vágnerová 2004, s. 732).

Za další příčinu považuje věk. Osoby do 25 let věku nemají většinou možnost získat praxi, navíc šance sehnat zaměstnání kvůli nedostatku pracovních míst je mizivá. Oproti tomu jedinci nad 50 let nenalézají uplatnění díky nízké orientaci v moderních technologiích, omezené výkonnosti, vyšší morbiditě³ či vážnoucí přizpůsobivosti.

Také poukazuje na pohlaví, kdy ženy jsou více ohroženy nezaměstnaností než muži. U mladých žen zaměstnavatel bere v potaz možné riziko těhotenství a následné péče o malé děti. U ostatních osob tohoto pohlaví je pak zřejmě dřívější propouštění než u mužů.

Vágnerová přihlíží i k příslušným sociálním vrstvám, kdy popisuje vyšší riziko nezaměstnanosti u přistěhovalců, příslušníků minorit a nízkých sociálních vrstev. Tutéž potíž mohou mít i lidé se změněnou pracovní schopností pro své zdravotní postižení nebo onemocnění.

Jako poslední příčinu udává osobnostní nebo sociální patologii. Lidé se zhoršenou sociální adaptací, asociálním chováním, sklonem k užívání drog či alkoholu nejen špatně zvládají zátěž, která u nich navíc může vyvolat nepřiměřené reakce, ale také nejsou ochotni přijmout práci jako zdroj financí (Vágnerová 2004, s. 734).

Dle mého názoru by se dalo vyčíslit mnoho dalších příčin vedoucích ke ztrátě zaměstnání, například mzdová rigidita, zákon o minimální mzdě, odbory a kolektivní vyjednávání atd. U některých jedinců se může

³ Morbidita – nemocnost, chorobnost (www.slovník-cizich-slov.abz.cz, 2013).

vyskytnout i několik najednou, přitom jsou všechny nebo většina podstatných. Zprvu je zapotřebí všechny příčiny odhalit, poté se může nezaměstnanost rozčlenit do několika skupin.

2.2 Typy nezaměstnanosti

Mnozí autoři (např. Mareš 1994, Brožová 2003, Buchtová 2002, Krebs 2007) uvádějí několik typů nezaměstnanosti.

Rozčlenili nezaměstnanost na frikční, kdy člověk dobrovolně opustil své placené zaměstnání, protože hledá práci jinou. Mezi nabídkami si vybírá, zvažuje, která je nejvýhodnější. Do této skupiny patří také osoby, jež přišly o práci díky zániku firmy. Jelikož se jedná o stav přechodný, krátkodobý, není považován za výrazně nebezpečný (Buchtová 2002, s. 66).

Díky změnám v ekonomice dochází k nezaměstnanosti strukturální, kdy vázne nabídka a poptávka na trhu práce, obzvláště u určitých profesí. Někteří pracovníci s danou kvalifikací jsou nadbyteční, jiná profese naopak schází. Řešením je rekvalifikace, ta ovšem vyžaduje určitý čas. Tento typ nezaměstnanosti má dlouhodobější charakter a více se odráží v životě člověka, neboť na veškeré změny je nutno si zvyknout (Krebs 2007, s. 292).

Nezaměstnanost cyklická také souvisí s ekonomikou, ovšem spíše s jednotlivými cykly, kdy jednou klesá a podruhé stoupá výroba a s ní spojená poptávka po pracovních silách. Je tedy patrné, že k této nezaměstnanosti dochází při hospodářském poklesu země, což opět může být stav dlouhodobý (Brožová 2003, s. 84).

Posledním nejčastěji uváděným typem nezaměstnanosti je nezaměstnanost sezónní, k níž dochází vlivem změny ročního období či počasí. Mnozí pracovníci nemohou své profese (zedník, lesník, zemědělec aj.) vykonávat celoročně či za nepřízně počasí (Mareš 1994, s. 20).

Mareš popisuje také nezaměstnanost skrytou, kdy jedinec není evidován jako nezaměstnaný, i když práci hledá, a pokud by nabídku dostal,

přijal by ji. V této situaci často setrvávají provdané ženy a mladí lidé, kteří se snaží vyhledat si práci sami, bez pomoci instituce. Týká se také osob ve vysokém věku či s nízkou odborností, přičemž právě zmíněné skutečnosti jim uplatnění znesnadňují a odsouvají je z trhu práce (Mareš 1994, s. 20).

Tentýž autor jmenuje i nezaměstnanost nepravou. Ta je typická pro osoby, kterým nezaměstnanost vyhovuje. Práci si nehledají nebo ji odmítají a čerpají podporu v nezaměstnanosti, či využívají možnost pracovat nelegálně (Mareš 1994, s. 21).

Na základě jednotlivých kritérií lze tedy vymezit kategorie nezaměstnaných, přičemž hovoříme o lidech, kteří z různých příčin nemají zaměstnání, za něž by dostali adekvátní finanční ohodnocení. Důvody vedoucí k absenci placené práce jsou mnohočetné, od kolísání ekonomiky, změny tržního hospodářství, nerovnováhy na trhu práce až po lidský faktor, který v žádném případě nelze opomenout. Dostí podstatným aspektem v současné době je i příslušnost k jednomu z pohlaví. Lze spatřit patřičné rozdíly v zaměstnanosti mužů a žen.

3 Nezaměstnaný

Nezaměstnanost jako jev je popsána v předešlé kapitole. Jde o situaci, kterou lze pozorovat pouze u člověka, nevyhýbající se žádnému věku, rase, profesnímu zaměření či pohlaví. Pozice nezaměstnaného však právě z hlediska genderu⁴ může být u osob odlišného pohlaví rozdílná.

3.1 Gender pohled na nezaměstnané muže a ženy

Z pohledu sociálně psychologického nezaměstnaná žena saturuje své potřeby v tomto směru prostřednictvím práce v domácnosti, zvláště pokud pečuje o rodinu. Není tedy ztrátou zaměstnání tolik sociálně frustrována jako muž. Často volí těhotenství jako náhradu za svou profesi, což je považováno za plnohodnotnou práci. Oproti tomu stojí skutečnost, že nezaměstnanost ženy skličuje spíše po psychické stránce. Objevují se u nich úzkostné a depresivní stavy, přecitlivělost či vyčerpanost. Dosti podstatná pro ně v tomto ohledu se jeví sociální podpora poskytovaná hlavně přáteli a rodinou (Vágnerová, 2004, s. 740).

Nezaměstnaný muž si spojuje ztrátu zaměstnání se ztrátou ekonomickou, kdy přichází o svou pozici živitele rodiny. Muži více tuto situaci prožívají, avšak poměrně aktivněji se snaží daný problém řešit, i když i u nich lze pozorovat nepohodu, podrážděnost či výkyvy nálad (Vágnerová, 2004, s. 741).

3.2 Nezaměstnanost mužů a žen dle statistiky

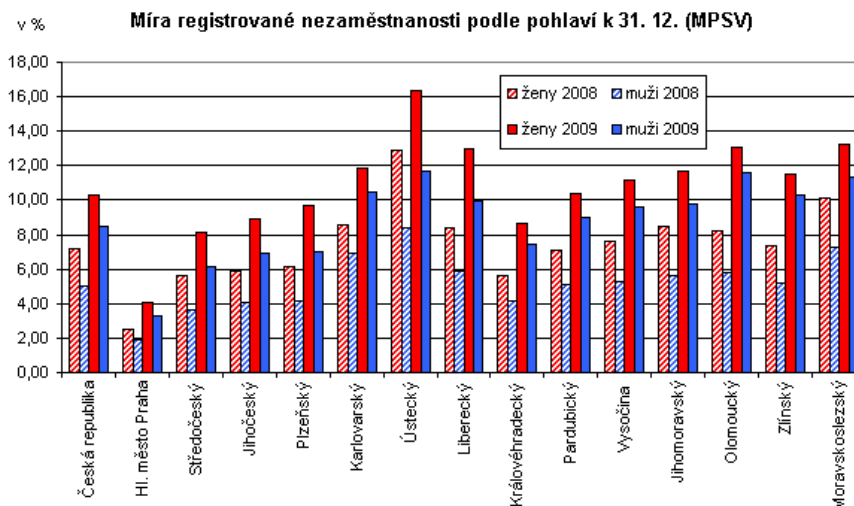
Ze statistické úrovně nabízí pohled na nezaměstnanost Mareš. Uvádí procentuální vyčíslení popisovaného jevu z roku 1989, kdy v Evropském společenství dosahoval počet mužů bez práce 7 %. Z tohoto počtu činila nezaměstnanost mladých mužů 14,9 %. Úroveň žen bez zaměstnání byla vyšší. Jednalo se o 11,9 %, z čehož 20,1 % tvořily ženy mladé (Mareš, 1994, s. 40).

⁴ Gender – společností vytvořená rozdílnost v očekávání, postojích a chování mužů a žen, které je dáno pohlavím; od jedince se očekává, že se bude chovat tak, jako většina osob jeho pohlaví (www.wikipedia.org, 2013.).

Současná nezaměstnanost v České republice se od situace v r. 1989 odklonila. Dle analýzy dat MPSV z r. 2011 klesl počet žen bez zaměstnání, kdežto u mužů je registrována stoupající tendence. V uvedeném roce, ve srovnání s minulým šetřením z r. 2009 a 2010, pracovalo o 0,3 % mužů méně, oproti tomu zaměstnanost u žen o 0,3 % vzrostla (www.mpsv.cz, 2013). Za příčinu vzrůstu nezaměstnanosti mužů je považována hospodářská krize, která se dotkla především průmyslových oborů a stavebnictví (www.czso.cz, 2013). Následek této krize byl patrný začátkem r. 2010, kdy poprvé míra nezaměstnanosti mužů převýšila tu samou míru u žen (www.socioweb.cz, 2013). Tento stav přetrvával až do první třetiny roku 2011, kdy v evidenci ÚP stále jako uchazeči o zaměstnání převažovali muži (www.mpsv.cz, 2013).

3.3 Nezaměstnaní muži z různých hledisek

Ztráta zaměstnání se tedy dotýká obou pohlaví, ovšem míra nezaměstnanosti mužů a žen se z mnoha hledisek liší. Jev lze pozorovat ze širokého spektra aspektů. Jedním z nich je lokalita, v níž dotyčný žije. Z obr. 1 je patrné, že s nejvyšší nezaměstnaností se potýká kraj Ústecký, následován krajem Moravskoslezským, Olomouckým, Karlovarským a Jihomoravským.

Obrázek 1. Míra registrované nezaměstnanosti v krajích dle pohlaví.

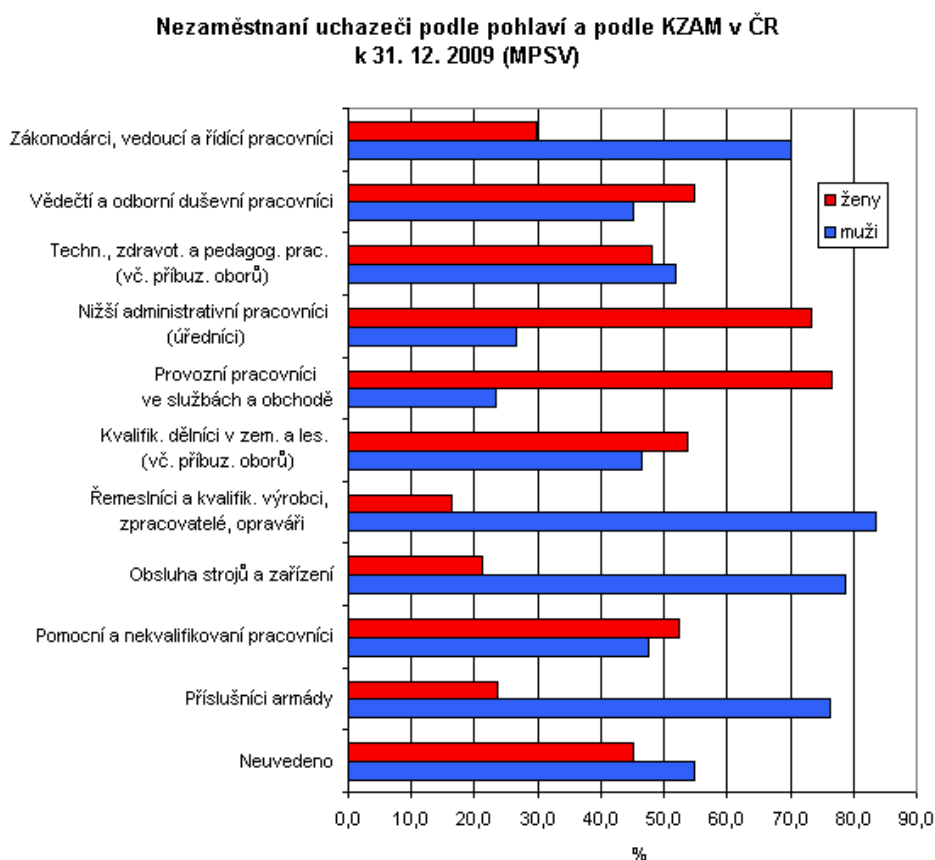
zdroj: www.czso.cz, 2013

Dlouhodobá nezaměstnanost je spíše záležitostí žen. Muži jednak vykazují vyšší aktivitu při vyhledávání uplatnění, ale také je tento stav dán péčí o děti, kterou ženy svým rodinám poskytují. Tím se jejich možnost zařazení do pracovních vztahů snižuje. Dlouhodobá nezaměstnanost se týkala se v r. 2011 48,1 % mužů v případě nezaměstnanosti delší jak 6 měsíců, u 12 a více měsíců trvajících stavu bez zaměstnání šlo o 32,9 % mužů. Ženy tato procenta převyšovaly (www.mpsv.cz, 2013).

Z hlediska vzdělání nejvíce mužů, kteří se ucházejí o zaměstnání, náleží do skupiny lidí, jež ukončili střední odborné vzdělání bez maturity, tedy s výučním listem. Jde o 47,2 % z celkového počtu nezaměstnaných mužů. S 24,7 % následuje skupina jedinců pouze se základním vzděláním, dále pak 19,6 % se středním vzděláním ukončeným maturitní zkouškou. Poměrně malou část tvoří vysokoškoláci, a sice 4,8 %. Zbýlá procenta zastupují muži s vyšším odborným vzděláním. Struktura nezaměstnanosti žen v tomto ohledu je téměř shodná, srovnání nabízí příloha I (www.czso.cz, 2013).

Obr. 2 nabízí pohled na nezaměstnanost z hlediska profesního zařazení. Nejmenší rozdíly mezi muži a ženami v tomto směru lze spatřit

v oborech technických, pedagogických, zdravotnických a zemědělských, avšak ve jmenovaných profesích převažuje vyšší nezaměstnanost u mužů.

Obrázek 2. Nezaměstnanost mužů a žen podle profese.

zdroj: www.czso.cz, 2013

Z hlediska věkové kategorie se nejproblematictější skupinou mužů hledajících zaměstnání v r. 2011 jeví jedinci nad 50 let, neboť 26 % těchto mužů mělo problém s uplatněním. Druhou v pořadí byla kategorie mužů do 25 let, činili 18,1 %. Další relativně početnou skupinu, 13,5 %, tvořili muži ve věku 20 – 24 let. Příčiny nalézt adekvátní práci za přijatelnou finanční odměnu byly popsány v podkapitole 2.1 (www.czso.cz, 2013).

Na nezaměstnanost mužů a žen lze nahlížet z mnohočetných hledisek. V oblasti vzdělání a profesního uplatnění lze pozorovat téměř shodné statistiky, drobné rozdíly jsou patrné z aspektu věku. Nepoměry byly

opakovaně zaznamenávány z hlediska místa bydliště, kdy zaměstnanost v jednotlivých krajích se podstatně různí. S výskytem dlouhodobé nezaměstnanosti se potom daleko častěji setkáváme u žen. Rovněž společenský pohled na ztrátu zaměstnání muže či ženy je odlišný. Dopad nezaměstnanosti se právě z hlediska genderu může u obou pohlaví lišit.

4 Dopady nezaměstnanosti

Důsledky nezaměstnanosti se u jednotlivých osob liší. Rozdíly lze spatřit v jejich hloubce i šíři. Nesporně však stav, kdy člověk nemá zaměstnání za adekvátní příjem, se odráží nejen na člověku samotném, ale také v celé společnosti.

4.1 Dopad na jedince

Vzhledem ke skutečnosti, že na člověka je dnes pohlíženo holisticky⁵, nezaměstnanost, do níž se jedinec dostal vlastním přičiněním či vlivem okolností, se podstatně odráží ve všech oblastech jeho života. Dotýká se tedy nejen složky ekonomické, jež je úzce spjata se složkou biologickou, ale i sociální, duchovní a v neposlední řadě také zdravotní.

4.1.1 Dopad na životní úroveň nezaměstnaného

Krebs považuje za důležitou výši sociálních dávek či podpory v nezaměstnanosti. Tento příjem dle něj dosahuje sotva poloviny výše původního výdělku, což může vést k chudobě, zvláště pokud se jedná o nezaměstnanost dlouhodobou. Ve spojitosti s chudobou se často dostaví omezení sociálních kontaktů a nastupuje sociální vyloučení (Krebs, 2007, s. 295).

Stejný názor na daný problém sdílí i Mareš. Ten navíc poukazuje na souvislost s výživou. Rodiny s malými dětmi, osoby staršího věku, těhotné, mentálně i fyzicky handicapovaní nebo lidé s dietním omezením se potýkají s problémem zajistit sobě i svým blízkým adekvátní výživu (Mareš, 1994, s. 63).

Obdobně popisuje dopad na životní úroveň nezaměstnaného, tedy rodinný rozpočet, také Žatkovičová a Dóci. Člověk pod tíhou finanční tísně je nucen slevit ze svých standardů, na něž byl navyklý. Dochází k omezování výdajů, uskromňování. Jedinec nakupuje levnější produkty,

⁵ Holistický model člověka – člověk je bytostí biologickou, sociální i psychickou, mezi těmito složkami probíhá neustálá interakce (www.vnl.xf.cz, 2013).

méně pořizuje ošacení a obuv, omezuje množství spotřebovávaných potravin, včetně ovoce a zeleniny, snižuje vytápění svého obydlí (www.psychiatria-casopis.sk, 2013).

4.1.2 Sociální důsledky nezaměstnanosti

Sociální důsledky nezaměstnanosti velmi úzce souvisí se životní úrovní. Její pokles může vést k negativním sociálním dopadům. Nejčastěji se jedná o sociální vyloučení spojené s narušením postojů, sociálních statusů i rolí.

Dle Mareše má nezaměstnaný blízko k sociální izolaci ze dvou důvodů. V první řadě jde o ztrátu sociálních kontaktů. Dochází k přerušení vztahů přímo se týkajících zaměstnání (kolegové na pracovišti) díky fyzické nepřítomnosti na bývalém působišti. Pouze zřídka jedinec tyto vztahy udrží i při ztrátě zaměstnání. Člověk s bývalými kolegy již nesdílí společné prostory při výkonu práce, ani motivaci či trable s ní spojené. Navíc se nezaměstnaný cítí stigmatizován svým stavem, zaměstnaným se vyhýbá. Narušeny jsou také vztahy, jež souvisejí s prací okrajově (spolucestující při pravidelném dojíždění na pracoviště). Je tedy zřejmé, že se celkově podstatně snižuje frekvence společenských styků, někdy i v rámci nejužší rodiny (Mareš, 1994, s. 69).

Z druhého hlediska, a to především, Mareš chápe sociální izolaci jako odloučení od většinové, tedy zaměstnané společnosti. Osoby bez práce jsou často obklopeny stejnou skupinou jedinců, zvláště v lokalitách s hromadnou a vysokou nezaměstnaností. Spojuje je stejný problém, osud. I z tohoto důvodu může dojít k omezení společenského života jinak sociálně aktivních jedinců. Poukazuje také na roli věku, kdy mladší lidé zvládají tuto potíže snadněji. Mají vybudovanou širší síť sociálních kontaktů, i když ty nemusí být příliš stabilní. Naopak v této síti mají větší možnost získat informace či příležitost k placenému zaměstnání za pomoci svých přátel a známých (Mareš. 1994, s. 70).

Podobně o této problematice smýšlí Žatkovičová a Dóci. Hovoří o sociální deprivaci, tedy o částečném či úplném odloučení od lidské společnosti. K němu může dojít právě ztrátou zaměstnání s následným přetrháním vztahů. Dopadá to také na psychiku jedince, neboť člověk je společenský tvor a ke své existenci tyto společenské vazby nezbytně potřebuje. Narušení těchto kontaktů může vést až k dlouhodobé nezaměstnanosti, chudobě, vyloučení z trhu práce, tedy k sociální nerovnosti. Nedostatek sociálních vztahů může způsobit psychosomatické⁶ potíže. Více ohroženi jsou starší a osamělí jedinci, lidé s omezenou pohyblivostí nebo poruchou smyslů (www.psychiatria-casopis.sk, 2013).

Slovák upozorňuje na rozdělení společnosti, kdy jedna část, většinová, pojímá zaměstnání jako základnu svého smysluplného života. Ta druhá část, menšinová, přišla se ztrátou zaměstnání o sociální hodnoty a odpovědnost. Lidé náležící k této skupině nezářídka zaujmají negativní postoj k systému. Omezenou podporu ze sociálního pojištění vnímají jako ztrátu možnosti svobodné volby a trpí pocitem strádání (Slovák, 2007, s. 12).

4.1.3 Změny v rodinném soužití

Důsledky ztráty zaměstnání nedopadají pouze na konkrétního jednotlivce, ale na celou jeho rodinu. Samotný fakt, že člověk ztratil práci, nemusí mít však pouze negativní vliv. Pozitivitu této skutečnosti lze pozorovat v nejužších kruzích rodiny, kdy nejbližší příbuzní se takto postiženému člověku mohou snažit nabídnout vyšší podporu a solidaritu. Mareš v tomto směru vyzdvihuje rodinu ženy, zejména její matku, která pomáhá mladé rodině nejen finančně, ale také např. hlídáním dětí při jednání partnerů na úradech (Mareš, 1994, s. 68).

⁶ Psychosomatika – zajímá se o vliv psychiky na organizmus; řeší určité tělesné potíže a choroby, které vznikají v důsledku špatného psychického stavu (www.cs.wikipedia.org, 2013).

Další dopady mají pak spíše negativní charakter. Každá rodina má své priority, normy i požadavky na své členy. To vše se ztrátou zaměstnání jednoho z jejích členů podstatně mění.

Ve svém panelovém šetření Mareš, Vyhlídal a Sirovátka uvedli, že pro 35 % dotázaných byl jejich ztracený příjem hlavním zdrojem financí. Tito autoři poukazují i na rozdílnost mezi pohlavími, neboť celkově 75 % mužů označilo svůj původní příjem za hlavní, kdežto u žen šlo pouze o 14 % (Mareš, Vyhlídal, Sirovátka, 2002, s. 18).

Se změnou výše finančního příjmu člověk ztrácí svou pozici a autoritu nejen v rodině, ale také často i na veřejnosti. U mužů klesá prestiž. Ekonomicky již nepřevažují nad svými ženami a často si nemohou dovolit ani drobnou útratu, což má za následek podrobnou kontrolu sebemenších rodinných výdajů a také stud nezaměstnaného. Nízký příjem mu neumožňuje udržet stávající standard, úroveň, na niž byla rodina zvyklá (Buchtová, 2000, s. 32). Rizikové se dle Žatkovičové a Dóciho jeví obzvláště rodiny s dospívajícími dětmi, jelikož pro ně otec dosud představoval člověka zajišťujícího i jim dostatečné živobytí. Podstatně se mění zvyklosti a režim rodiny (www.psychiatria-casopis.sk, 2013).

Následkem uvedeného vzniká v rodině vyšší napětí a konflikty. Dle Buchtové jedinec bez práce zprvu, zvláště jde-li o prvotní nezaměstnanost, může pojmát svůj stav jako způsob dovolené. Má dostatek času k sumarizování, bilancování, hodnocení dosavadního života. Pokud však tento stav trvá delší dobu, dostávají se pesimistické projevy, člověk se nudí a následně dochází k nesrovnalostem v rodině (Buchtová, 2000, s. 33).

Nezaměstnanost podstatně zasáhne do harmonogramu a struktury dne jedince. Žatkovičová a Dóci chápou každodenní aktivity jako významnou podporu psychiky. Omezením pracovní činnosti se automaticky oklešťují také činnosti společenské. Jedinec si se spoustou volného času neumí poradit, jen stěží přeorganizává svůj časový plán. Aktivnější osoby si v tomto případě hledají náhradní činnosti, jež jim umožní seberozvoj,

oproti tomu u pasivních lidí klesá jejich individuální aktivita a seberozvoj vážně, postupně dochází ke ztrátě pracovních návyků a psychickým obtížím (www.psychiatria-casopis.sk, 2013).

S tím souvisí i chod domácnosti. Mareš soudí, že ženy domácnost považují za své výhradní území a vnímají častou a dlouhodobou přítomnost nezaměstnaného muže v ní jako narušení svého prostoru (Mareš, 1994, s. 68). To může mít dopad i na reprodukční chování partnerů. Nemožnost finančně rodinu zajistit v tomto směru muže spíše brzdí, ovšem u žen lze pozorovat opačnou tendenci. Těhotenstvím a mateřstvím si chtějí často zajistit změnu pro ně nevhodného statusu nezaměstnané ženy na status matky. Je to ovlivněno i společenským pohledem na děti, neboť ty jsou všeobecně považovány za hodnotu (Mareš, 1994, s. 69).

4.1.4 Odraz nezaměstnanosti na psychice nezaměstnaného

Reakce na nezaměstnanost je individuální. Někteří jedinci ji zvládnou lépe, jiní hůře. Pro většinu lidí však představuje situaci nesoucí stres, s níž se každý vyrovnává odlišně od ostatních. Podstatnou roli při jejím zvládnání hraje věk, vzdělání, délka nezaměstnanosti i předchozího zaměstnání, zdravotní stav, finanční zajištěnost aj. (www.psychiatria-casopis.sk, 2013).

Jak uvádí Vágnerová, osoba bez zaměstnání je často labilní. V oblasti citové se do popředí dostávají napětí, strach a úzkost. Člověk se obává budoucnosti, přemýšlí, zda se situace zlepší, pocituje nejistotu, poníženost. Může obviňovat druhé za vzniklou situaci, chovat se nepřátelsky, zlostně a vztekle. Vzniklý pocit ohrožení zkresluje racionální uvažování. Zcela se mění žebříček hodnot nezaměstnaného. Zaměřuje se spíše na současnost, v budoucnost příliš nevěří. Není schopen příliš plánovat, rozvrhnout si čas a naplňovat své cíle, přičemž jeho aspirace⁷ jsou

⁷ Aspirační úroveň – aktivační činitel vázaný na seberealizaci a sebeuplatnění; cíle a plány, jichž dotyčný chce dosáhnout; je ovlivněna úspěšností, neboť úspěch ji posiluje, kdežto neúspěch oslabuje, tzn. jedinec si klade stále nižší a nižší cíle (Štefanovič, Greisinger, 1987, s. 116)

velmi nízké. U lidí s nižším vzděláním a četnými negativními zkušenostmi lze pozorovat tzv. syndrom naučené bezmocnosti. Jedná se o stav apatie, člověk bere nezaměstnanost jako nezvratný osud, o nic se nesnaží, neprojevuje žádnou aktivitu vedoucí ke změně. Oproti tomu stojí osoby, které naopak nezaměstnanost může aktivizovat. Jde o jedince silně motivované, kteří se všemožně snaží si práci vyhledat (Vágnerová, 2004, s. 735).

Dle Žatkové a Dóciho přináší nezaměstnanost i pocit zbytečnosti a neúspěchu, snížené sebehodnocení. Lidé bez práce nemohou ostatním ukázat, co zvládnou a dokážou. Při dlouhodobé nezaměstnanosti může dojít ke ztrátě zručnosti i návyků, v důsledku toho upadá celá osobnost jedince. Je-li navíc člověk při hledání práce neúspěšný, dostaví se pocit bezmocnosti a beznaděje provázené úzkostí, které vedou k depresím (www.psychiatria-casopis.sk, 2013).

Obdobné problémy u nezaměstnaných popisuje také Buchtová. Psychické potíže nezřídka nutí osoby bez placené práce vyhledat i odbornou, tedy lékařskou pomoc. Zvyšuje se počet osob hospitalizovaných na psychiatrickém oddělení v důsledku nezaměstnanosti, přičemž muži jsou dvakrát častěji léčeni než ženy. Buchtová dále uvádí Tannayův⁸ pohled na deprese. Popsal tyto stavy u jedinců, kteří nechtěně přišli o práci. Rozlišil prvotní deprese od vleklých psychogenních, jež u nezaměstnaného vznikají v důsledku zhoršené adaptace. Poukázal na nutnost odlišně tyto dva druhy depresí léčit a chtěl zavést pojem deprese z pracovní deprivace (Buchtová, 2000, s. 33).

Buchtová dále uvádí, že ztráta zaměstnání je pro jedince psychosociální zátěží. Ta je zařazena do oficiálních psychiatrických klasifikací (DSM III, IV)⁹, kde na šestistupňové škále intenzity zaujímá tato zátěž čtvrtou pozici. V podstatě uvedená klasifikace doplňuje

⁸ Dr. Tannay Emanuel – americký lékař a psychiatr (www.en.wikipedia.org, 2014).

⁹ DSM – Diagnostický a statistický manuál mentálních poruch; klasifikace mentálních poruch, jež původně vznikla k porovnávání psychiatrických diagnóz; v r. 2013 byla vydána DSM V (www.cs.wikipedia.org, 2014).

a rozpracovává psychiatrické potíže zachycené v Mezinárodní klasifikaci nemocí. V ní jsou nemoci zařazeny pod písmenem a číselným kódem, přičemž psychosociálním potíží vzniklým v důsledku problémů se zaměstnáním nebo nezaměstnaností náleží kód Z56 (Buchtová, 2000, s. 34).

4.1.5 Vliv nezaměstnanosti na zdraví nezaměstnaného

Z výše uvedeného vyplývá, jak nezaměstnanost podstatně ovlivňuje psychickou, a tím i tělesnou stránku člověka. Tyto dvě složky lidského jedince jsou spolu úzce spjaty, vzájemně se ovlivňují, nedají se oddělit. Pokud strádá osoba po psychické stránce, zákonitě se dostaví i potíže týkající se fyzického zdraví.

Buchtová cituje Kachlíka: *„Ponechá-li jedinec neřešené stresové podněty, aby působily dlouhodobě, dochází nervově hormonálními cestami k ovlivnění zdraví fyzického i psychického, tedy již k viditelným ložiskovým organickým změnám.“* Nelze opomenout stres jako spouštěcí mechanismus mnoha chorob. Nejčastěji jde o deficit imunity, který může způsobit propuknutí nádorových či infekčních onemocnění, dále alergie, kožní problémy nebo diabetes. Další potíže souvisí s dýchacím ústrojím, kardiovaskulárním aparátem, hyperlipoproteinemií¹⁰, zažívacím traktem. Tatáž autorka také zmiňuje dvě nejpravděpodobnější příčiny změny zdravotního stavu u nezaměstnaných. Za jednu považuje jisté finanční napětí, za druhou přitěžující okolnosti, které negativní dopad nezaměstnanosti znásobují (Buchtová, 2000, s. 5, 39).

Jak Buchtová dále udává, Světová zdravotnická organizace (WHO) chápe nízký socioekonomický status jako nejpodstatnější rizikový faktor. Ve společnosti je průkazný jev, kdy díky velkým rozdílům v příjmu u jednotlivých vrstev obyvatelstva dochází k vyšší úmrtnosti. U mužů středního věku, jež ztratili zaměstnání, může jít až o dvojnásobné riziko, že v průběhu následujících deseti let zemřou v důsledku násilí, sebevraždy,

¹⁰ Hyperlipoproteinemie – vysoká hladina tuků v krvi, zejména cholesterolu (Šafránková, Nejedlá, 2006, s. 129).

nádorového onemocnění či úrazu. Oproti zaměstnaným mužům trpí až o 30 % více jedinců tohoto pohlaví chronickými chorobami. Výsledky výzkumů ukazují, jak nezaměstnanost přímo ovlivňuje úmrtnost. Nejtragičtější vliv ztráty zaměstnání pak lze pozorovat na počtu sebevražedných pokusů, a to dokonaných i nedokonaných (Buchtová, 2000, s. 13).

Mareš popisuje odraz nezaměstnanosti na zdraví členů rodiny nezaměstnaného pozorované již ve 30. letech 20. století. Tehdejší nezaměstnanost a s ní spojené strádání dovedlo rodiny na okraj chudoby. Bylo problematické zajistit dostatek stravy, což se odrazilo na zdravotním stavu převážně dětí. Trpěly podvýživou a zvýšenou nemocností v důsledku špatné skladby potravin. V dnešní době je patrný odsun stavů spojených s nevhodnou stravou ke stavům spjatých se stresem. Mareš tuto skutečnost připisuje lepšímu krytí deficitu financí v nezaměstnanosti ze strany státu. U některých osob však je stres ještě posílněn kouřením, požíváním alkoholu, léků či omamných látek. Tentýž autor zároveň upozorňuje, že v současnosti nelze zcela jistě prokázat přímý vliv nezaměstnanosti na zdraví. Dříve pracující osoby, které nyní o zaměstnání přišly, mohly onemocnět v závislosti právě na předchozím pracovním zařazení. Jedná se o profese psychicky či fyzicky namáhavé (manažeři, vedoucí pracovníci, lesní dělníci, zedníci aj.) (Mareš, 1994, s. 71).

4.1.6 Riziko výskytu patologických jevů u osob bez zaměstnání

V důsledku mnohočetných psychických i zdravotních potíží, provázených ekonomickým a sociálním strádáním, může člověk nejdnou dojít k situacím, jež hraničí s lidským chápáním či společenskými normami. Rozumí se jimi sociálně patologické jevy. Nejčastěji jsou popisovány sebevraždy, kriminální činy, alkoholismus a užívání drog.

Mareš tvrdí, že pokus o sebevraždu, zvláště ten nedokonaný, je krajní pokus o komunikaci. Považuje jej za poslední možný způsob, jak chce člověk poukázat na své problémy, neboť vše ostatní selhalo.

Poukazuje však také na opačný směr, a sice na lidi s náchylností k sebevražedným pokusům. Ti naopak v důsledku své nižší frustrační tolerance se mohou nezaměstnanými stávat (Mareš, 2000, s. 78).

Stoupající trend sebevražedných pokusů díky ztrátě zaměstnání zaznamenala také Buchtová, kdy přibližně 57,4 % pokusů o sebevraždu vykonali právě lidé, kteří práci ztratili. Zjistila nárůst suicidiálních pokusů o 4,1 %, kriminality o 5,7 % a počet hospitalizovaných o 3,4 %. To vše již při zvýšení nezaměstnanosti pouze o 1 %. Buchtová poukazuje zvláště na riziko dlouhodobé nezaměstnanosti. Pokud člověk delší čas setrvává v pozici nezaměstnaného, ztrácí postupně úctu k systému, autoritám i normám společnosti. Vzniká třída deklasovaných, tedy lidí bez praktického umu, všeobecného přehledu, kvalifikace. Těmto vyhovuje žít v závislosti na státu a poskytovaných dávkách (Buchtová, 2000, s. 10).

Podobného názoru je také Mareš. Nebezpečí dlouhodobé nezaměstnanosti vidí v kriminálních přečinech, delikventním chování jedinců, přemíře alkoholu a drog. Lidé v krizové situaci v současnosti preferují právě omamné látky před alkoholem. Nemají potom daleko k destrukci společenského jednání, krizi hodnot, rodiny, úpadku úcty k druhým. Vytváří tzv. *underclass*¹¹, přičemž delikty a násilnické chování nesměřují zevně, tedy k ostatním členům společnosti, nýbrž mezi sebou samými, nezaměstnanými a chudými. Takto vznikají mnohé rasové i meziskupinové konflikty (Mareš, 1994, s. 79).

4.2 Odras nezaměstnanosti ve společnosti

Jedinec je tedy bezesporu považován za nedílnou a podstatnou součást každé společnosti. Z toho vyplývá, že dopady stavu nezaměstnanosti lze spatřit nejen u člověka samého, ale i v široké společenské oblasti.

Pro národní hospodářství má nezaměstnanost dopad převážně ekonomický. Pro nevyužitou pracovní sílu dochází ke ztrátě produkce

¹¹ Underclass – podtřída; znevýhodněná okrajová skupina (www.slovník-cizích-slov.abz.cz, 2014).

a z toho pramení nižší daňový výnos. Pokud se navíc výrobci zdráhají zavádět nové technologie, dojde k technologickému konzervatismu. Produkce stagnuje díky zastaralé výrobě, neboť technický pokrok ohrožuje stávající zaměstnanci (Slovák, 2007, s. 12).

Stejně pojímá problém i Brožová. Také popisuje nevyužité lidské zdroje a s nimi související pokles národního hospodářství. Navíc pobírání sociálních dávek namísto mzdy za práci snižuje státní úspory, jež by bylo možno investovat. Dochází k poklesu produktu. Čím nižší je produkce, tím nižší zisk firmy mají, tudíž platí státu menší daně. Zároveň je nezaměstnaným vyplácena sociální podpora. Zisky z daní a výdaje v důsledku nezaměstnanosti tedy nejsou v rovnováze. Zvyšuje se počet lidí závislých na státu, což přispívá např. k politické nestabilitě, kriminalitě, zhoršení veřejného zdraví. Na zmírnění těchto negativních jevů stát musí opět vynakládat nemalé výdaje (Brožová, 2003, s. 103).

Společnost přichází i o lidský kapitál, neboť vlivem dlouhodobé nezaměstnanosti jedinec ztrácí praktické dovednosti a pracovní návyky, postupně přichází o svou kvalifikaci (Brožová, 2003, s. 104).

Nezaměstnaný snadno upadá do pasti v nezaměstnanosti. Určité jedince neinteresuje vidina práce a s ním spojeného výdělků. Z důvodu minimálního vylepšení jejich finančního zabezpečení setrvávají na sociální podpoře a dávkách. I vzhledem k délce poskytování dávek nejsou motivováni k hledání pracovního místa. Zakotvení takového vzorce chování v naší společnosti by mohlo znamenat vznik tzv. sociálního parazitizmu (Brožová, 2003, s. 150).

Výše dávek ovlivňuje také minimální mzdu, dávky by ji neměly převyšovat. Pokud roste výše dávek, zákonitě vytlačuje minimální mzdu směrem nahoru, přičemž ta se potom příliš neliší od mzdy rovnovážné (Brožová, 2003, s. 105).

Mareš zaujímá svůj postoj k nezaměstnanosti ve společnosti spíše ze společenského hlediska. I když se jedinec stane nezaměstnaným, je vázán

spektrům povinností a očekává se od něj plnění sociálních závazků. Společnost předpokládá, že neustrne ve stavu nezaměstnanosti a bude se aktivně snažit práci si najít a svou situaci tak zlepšit. Má možnost k hledání zaměstnání využít inzerci, poradenské kluby, pracovní úřad, svou síť přátel aj. Pokud jsou však jeho pokusy neúspěšné, pohlíží se na něj jako na neschopného lenocha, jemuž pozice nezaměstnaného vyhovuje. Pracující členové naší společnosti následně zaujímají negativní postoj k těmto lidem, neboť mají pocit, že nepracující odčerpávají prostředky těch pracujících. Z toho důvodu vysílají směrem k nezaměstnaným signály, aby přijali i podřadnější a hůře placenou práci a nežili z dávek. Často totiž jedinci nejsou ochotni investovat do svého vzdělání, stěhovat se za prací či slevit ze svých požadavků na mzdu. Tímto se nepříznivý pohled na osoby nepracující zintenzivňuje a odráží se i na politickém dění, neboť zákonodárci mohou mít tendence krátiť podpory v nezaměstnanosti (Mareš, 1994, s. 81).

Mareš také pohlíží na tento problém z hlediska občanských práv. Hovoří o konceptu občanství v moderní společnosti. Vyžaduje se jistá spolupráce a spoluúčast jedince. Občan má právo na jistý minimální životní standard a sociální jistoty, ale nesmí opomínat své povinnosti vůči společnosti. Dodržování obojího mu zajistí určitý občanský status plnohodnotného občana. Za toho Mareš považuje člověka, jenž disponuje takovými prostředky, které mu umožní jako občanu jednat. Popisuje dva typy občanství. V minulosti šlo spíše o občanství elitní. Stát nepojímal za občany všechny jedince, ale pouze ty, kteří žili na určité úrovni. Např. jedinci platící daně mohli i volit, ostatní tímto právem nedisponovali. V současnosti se společnost posunula k univerzálnímu občanství. Stát má za pomoci redistribuce bojovat proti diskriminaci znevýhodněných sociálních skupin a tímto člověku zajistit status občana. Chudoba dle Mareše znevažuje lidské hodnoty a nabourává identitu chudých. Její prostorová koncentrace dává vzniknout ghettům, v nichž roste kriminalita. Ta ohrožuje převážně tamní obyvatele. Obava, že se stanou

terčem trestných činů, zvyšuje jejich deprivaci z chudoby (Mareš, 1999, s. 164).

Nezaměstnanost nesporně radikálně zasahuje do života jedince i celé společnosti. Markantní dopad má na finance, jež ovlivňují životní úroveň lidí bez práce. To se dotýká i osob žijících spolu s nezaměstnaným, tedy rodiny. Dochází k narušení harmonogramu, chodu rodiny, může se objevit také strádání tělesné i psychické. Jedno omezování přináší druhé, dlouhodobý stres z neuspokojených standardních potřeb vyvolává četné psychické potíže. Vzájemně se veškeré dopady prolínají, bezprostředně spolu souvisí. Zvláště dlouhodobá nezaměstnanost negativně ovlivňuje i společnost, a to ať už z hlediska obrovských ekonomických dopadů, nebo dopadů sociálních. Ty jsou neméně závažné, neboť existuje riziko, že si lidé navyknou žít ze sociálních dávek a nebude se jim chtít svou neutěšenou situaci měnit. Rozkol mezi pracujícími a nepracujícími lidmi úměrně kolísá také dle sociální politiky státu.

5 Praktická část

V teoretické části byly po studiu literatury zaznamenány mnohé názory, postřehy a stanoviska vztahující se k řešenému tématu této bakalářské práce. Praktická část nabízí ověření uvedených informací v terénu na základě výzkumu, při němž je zapotřebí dodržovat určité zásady.

V první řadě je nutné vytýčit výzkumný problém, zvolit vhodnou metodu výzkumu i následného zpracování získaných dat a posléze interpretovat zjištěné skutečnosti, včetně vyvození závěru. Jedná se o poměrně složitý postup, který může být úspěšný, pouze pokud je promyšlený, organizovaný a plánovaný. Jeho přípravu nelze podcenit. Výzkum předpokládá podrobné studium literatury dotýkající se jak řešené problematiky, tak také samotné organizace a průběhu výzkumu (Gavora, 2000, s. 13).

Samotný výzkum je záležitostí dlouhodobou. Z hlediska časové limitace byl pro tuto bakalářskou práci zvolen postup méně náročný. Z tohoto důvodu bude pojem výzkum nahrazen pojmy průzkum, sonda, šetření. Provedené průzkumné šetření ověří předpoklady vyplývající z teoretické části.

5.1 Výzkumný problém

Stanovením výzkumného problému samotný výzkum začíná. Jedná se o základní metu, od níž se odvíjí zbytek výzkumné práce. Jde o vytýčení toho, co chce člověk zkoumat, koho, kdy a za jaké situace. Pouze studiem literatury a orientací v řešené problematice lze předejít různým pochybením, k nimž při výzkumu může dojít (Gavora, 2000, s. 24).

Gavora dále uvádí 3 typy výzkumných problémů. Prvním z nich je deskriptivní neboli popisný typ. Ten zjišťuje a popisuje daný jev za použití pozorování, škálování, dotazníku nebo interview. U druhého typu problému, relačního neboli vztahového, jde o vztahy jevů či činitelů. Zda vztahy mezi nimi vůbec existují, jak jsou těsné a kolik činitelů v nich

hraje roli. Zjišťují se metodou korelace. Jako třetí typ výzkumného problému Gavora popisuje kauzální problém. Za použití statistických metod (např. Studentův t-test, chí-kvadrát) zjišťuje příčinu, jež vedla k určitému důsledku (Gavora, 2000, s. 26).

Výzkumný problém této práce vyvstává z jejího cíle. Pro snazší nastínění problematiky vymezuje kapitola 1 pojem práce, včetně motivů, kvůli nimž člověk práci potřebuje nebo vyhledává. Táž kapitola poukazuje na změnu struktury zaměstnanosti vlivem modernizace. V kapitole 2 je definována samotná nezaměstnanost, její možné příčiny a typy. Charakteristiku nezaměstnané osoby nabízí kapitola 3. Uvádí pohled na nezaměstnaného z hlediska genderu a dále statistiky nezaměstnanosti mužů a žen. Také se zabývá přímo nezaměstnanými muži, z pozice profese, věku, délky nezaměstnanosti a lokality, v níž muž žije. Samotné dopady na osoby bez placeného zaměstnání předkládá kapitola 4. Řeší dopad na jedince, na životní úroveň, sociální sféru, rodinu, psychiku i zdraví. Poukazuje na riziko výskytu patologických jevů při nezaměstnanosti a také pohled společnosti na daný problém. Dle kritérií Gavory se tedy jedná o problém deskriptivní (popisný).

Na základě výše uvedeného lze předpokládat:

- na nezaměstnanost mužů má podstatný vliv jejich dosažené vzdělání a věk
- nezaměstnanost změnila jejich příjem, společenské postavení a snížila životní úroveň
- negativně ovlivnila psychiku a zdraví
- zvýšila riziko výskytu sociálně patologických jevů u nezaměstnaných
- odlišně ji vnímají osaměle žijící muži oproti mužům žijícím ve společné domácnosti s dalšími osobami.

5.2 Výzkumný cíl

Předkládaná práce si za cíl stanovila zjistit, jaké dopady může mít nezaměstnanost na muže ve věku 45 - 60 let, jejichž evidence na úřadu práce trvá déle než 1 rok. Odborná literatura popisuje dopady v rovině ekonomické, jež se bezprostředně odrážejí na životní úrovni nezaměstnaných (podkapitola 4.1.1). Průzkum řeší její míru poklesu. S ní je úzce spjata hierarchie v rodině, včetně sociálních postojů ve společnosti (podkapitola 4.1.3, 4.1.2). Šetření chce ukázat na změny v rodinném soužití, pohled na nezaměstnané ze strany většinové společnosti, či zda se necítí být postupně vytlačováni na okraj naší společnosti. Důsledky nezaměstnanosti mohou zasáhnout i zdraví nezaměstnaného (podkapitola 4.1.5), průzkum umožní prokázat nakolik ve směru negativním. V neposlední řadě může být u člověka bez placeného zaměstnání zasažena psychika (podkapitola 4.1.4). Předkládané šetření odhalí charakter a hloubku psychických změn. Stejně tak řeší riziko výskytu sociálně patologických jevů (podkapitola 4.1.6), které se mohou vyskytnout jako kompenzační činnost při narušení struktury času nezaměstnané osoby.

Hlavním cílem stanoveným pro dané šetření je identifikace dopadů nezaměstnanosti na specifickou skupinu mužů ve věku 45 – 60 let s minimální dobou evidence uchazeče o zaměstnání 1 rok.

Díličními cíli jsou:

- důsledky nezaměstnanosti v rovině ekonomické
- důsledky nezaměstnanosti v rovině sociální
- důsledky nezaměstnanosti v rovině somatické.

5.3 Charakteristika probandů

Popisované šetření proběhne v mém působišti, tedy na kontaktním pracovišti Krnov, krajská pobočka Úřadu práce České republiky v Ostravě. Náhodný výběr respondentů učiním osobně dle stanovených kritérií a vytýčených předpokladů. Prvním kritériem bude pohlaví, tedy muži. Dále

jejich věk, kdy musí ke dni šetření dosáhnout minimálně 45 let, nesmějí přesáhnout hranici 60 let. Poslední podmínkou výběru bude délka jejich nezaměstnanosti, jež nesmí být kratší než 1 rok (kapitola 2).

Pro účel mé sondy jsem předběžně vytipovala 250 mužů splňujících požadovaná kritéria. Z toho jich 90 žije osaměle a 160 společně v jedné domácnosti s nějakou další osobou. Z těchto 160 mužů jich 90 sdílí domácnost se zaopatřenou osobou (manželkou, zletilými nestudujícími dětmi atd.), zbylých 70 mužů pobývá ve společném soužití s nezaopatřenými dětmi.

Z hlediska použité výzkumné metody bude pro osoby zvolené k šetření užíván pojem respondent, proband.

Z předběžně vytýčeného počtu 250 mužů oslovím pouze ty, kteří ve dnech 17. - 21. 2. 2014 navštíví pobočku Úřadu práce v Krnově. Budu usilovat o rovnoměrné zastoupení osamělých mužů a mužů žijících s dalšími osobami ve společné domácnosti, aby vynikly rozdíly v předpokládaných dopadech. Předpokládám, že vznikne výběrový soubor o počtu 70 – 80 respondentů, kteří sice nemohou být pojímáni jako reprezentativní vzorek, avšak vzhledem k účelu sondy reprezentativnost souboru není stěžejní. Získané výsledky mohou potom posloužit jako podklad či impuls pro reprezentativní výzkum v oblasti identifikace dopadů nezaměstnanosti.

5.4 Popis použité výzkumné metody – dotazník

Vzhledem k typu výzkumného problému, jenž dle Gavory spadá do kategorie deskriptivních (podkapitola 5.1), se jevil nejvhodnější metodou ke zjištění dopadů nezaměstnanosti u charakterizované skupiny probandů dotazník. Jedná se o metodu, která prostřednictvím kladení otázek získává potřebné odpovědi. Ve výzkumu se používá nejčastěji.

Výhodou dotazníku je jeho ekonomická nenáročnost, protože za krátký čas lze získat velmi mnoho informací. Osoby vyplňující dotazník

nazýváme respondenty, otázky v dotazníku položkami. Konstrukce dotazníku by měla splňovat určitá kritéria. Ve vstupní části se autor dotazníku respondentu představí, objasní mu cíl i význam šetření a jasně uvede pokyny pro vyplnění. Druhá část potom obsahuje samotné položky, a to faktografické i zjišťující zkoumaný problém. Jejich formulace má být jasná, smysluplná, cílená a jednoduchá. Jen tak lze očekávat, že respondent bude odpovídat pravdivě. Otázky lze položit uzavřené, kdy respondent vybere jednu možnost z nabízených odpovědí. Polouzavřené položky také nabízejí možnosti, ovšem žádají tázaného ještě o doplnění či upřesnění odpovědi vlastními slovy. Posledním typem otázek jsou otázky otevřené, které respondentu nabízí možnost se volně vyjádřit, nijak jej neomezují. Tím autor dotazníku dostane širokou škálu odpovědí, které se ovšem hůře zpracovávají (Gavora, s. 99, 2000).

5.4.1 Stavba dotazníku

Pro účel mého šetření jsem konstruovala dotazník (příloha II) obsahující celkem 18 položek, z nichž 6 je faktografických, tedy zjišťujících údaje o respondentech. Zbylých 12 směřuje k názorům či postojům týkajících se dopadu nezaměstnanosti na respondenta. Otázky byly voleny uzavřené a polouzavřené. Jejich pořadí mělo předejít nezájmu, únavě, nesoustředění a možným nepravdivým odpovědím dotazovaných. V souvislosti s citovanými možnostmi dopadu nezaměstnanosti v kapitole 4, budou respondentům položeny níže uvedené otázky.

Věk respondenta zjistím pomocí kategorizace, kdy každá věková kategorie je vymezena přesně stanoveným rozmezím. Dotazovaný zaznačí věkovou skupinu, do níž spadá. Hranice jsou stanoveny: 45 – 50 let, 51 – 55 let, 56 – 60 let. Požadované zjistím otázkou č. 1, přičemž předpokládám, že nejvyšší počet probandů bude spadat do kategorie 51 – 55 let.

Zjištění četnosti evidence na úřadu práce nabízí otázka č. 2. Proband vybere, zda je jako uchazeč o zaměstnání evidován poprvé, nebo

opakovaně. V druhém případě udá i četnost, tedy kolikrát již byl evidován. Očekávám vyšší počet dotázaných s opakovanou evidencí.

Vzděláním se zabývá otázka č. 3. Respondent uvede své nejvyšší dosažené vzdělání ve výčtu: základní, vyučen, středoškolské s maturitou, vysokoškolské. Předpovídám nejvyšší výskyt nezaměstnanosti u mužů se základním vzděláním.

Délku nezaměstnanosti zjistím otázkou č. 4. Dotazovaný vybere jednu kategorii, do níž se řadí. Na výběr je rozmezí: 1 – 2 roky, 3 – 4 roky, 5 – 6 let, déle. V případě poslední kategorie doplní skutečnou délku své nezaměstnanosti. Zde předpokládám, že nejvíce mužů bude spadat do kategorie 3 – 4 roky.

Na pracovní zařazení se zaměřila otázka č. 5. Respondent vybere z nabízených možností: byl zaměstnán, podnikal, jiné. V případě poslední možnosti se po něm žádá upřesnění, tedy co dělal před evidencí. V tomto případě očekávám, že nejvíce mužů před evidencí na úřadu práce bylo zaměstnáno.

Rodinný stav řeší otázka č. 6. Proband zaznačí jednu možnost z následujícího výčtu, přičemž odpověď týkající se počtu nezaopatřených dětí doplní číselným údajem: sám, pouze s manželkou, s manželkou a nezaopatřenými dětmi, pouze s partnerkou, s partnerkou a nezaopatřenými dětmi. Zde soudím, že se nejčastěji s nezaměstnaností potýká muž žijící pouze s partnerkou.

Ve které oblasti života (kapitola 4) vidí respondent u sebe největší hrozbu vyplývající z nezaměstnanosti, zjistí položka 7. Respondent je nabídnuto 9 možností, kdy má uvést pouze jednu, tedy nejvíce ohrožující. Vybírat může ze spektra: v ničem, v ničem a vyhovuje mi, ve financích, v denním režimu, v poklesu životního standardu, v postavení ve společnosti, v rodinném soužití, po psychické stránce, po zdravotní stránce. Soudím, že dotázaný by mohl volit vícero možností současně, pro naši sondu však je podstatný výběr pouze jediné odpovědi, a sice té, kterou shledává nejvíce

nebezpečnou. Předpokládám, že nejčteněji se vyskytne odpověď – ve financích, což se dotýká roviny ekonomické.

Změny v téže rovině, tedy ekonomické, se odráží i na životní úrovni (kapitola 4). Položkou č. 8 odhalím míru této změny. Proband určí jednu z předložených variant: velmi, nemohu si dovolit, nač jsem byl zvyklý; středně, s určitým omezením to celkem zvládám; mírně, pokles není nijak výrazný; vůbec se nezměnila. Očekávám, že nejvíce oslovených udá velký pokles životní úrovně.

Dopady v rovině sociální budu zkoumat otázkami č. 9 – 12, dále č. 17 a 18. Položky č. 9 – 12 jsou zaměřeny na změnu v rodinných a přátelských vztazích, denním režimu, na sociální postavení nezaměstnaného v naší společnosti. Jakou kompenzační činnost volí respondent za svou nezaměstnanost, odhalí položka č. 17. Poslední otázka, č. 18, skýtá škálu pro zhodnocení současného života respondenta, tedy jak sám on hodnotí svůj soudobý stav. Vzhledem ke skutečnostem uvedeným v kapitole 4, očekávám, že došlo u většiny dotázaných ke snížení sociálního statusu a k nadbytku volného času, který dotyčný ne zcela vhodným způsobem vyplní. Setrvání ve stavu v nezaměstnanosti poměrně části probandů zhoršilo kvalitu života.

Psychosomatické potíže plynoucí z nezaměstnanosti, řadící se do roviny somatické, ukáží položky č. 13 – 16. Budu zkoumat změny na zdravotním stavu a psychice (kapitola 4). Míru a charakter změn vybere respondent z nabízených možností, v případě potřeby odpověď upřesní vlastním vyjádřením. Soudím, že se prokáže negativní vliv nezaměstnanosti na psychosomatickou oblast člověka.

5.5 Způsob získání dat

5.5.1 Předvýzkum

Před samotným šetřením je nutné si ověřit, zda zvolená metoda je správná a zda má vypovídající hodnotu, tedy zda směřuje ke stanovenému cíli. Zjišťujeme validitu otázek. Děje se tak za pomoci předvýzkumu. Ten se provádí na malém souborů jedinců. Jeho hlavním účelem je ověřit si srozumitelnost a jednoznačnost pokynů a otázek. Může také umožnit korekci času potřebného k vyplnění dotazníku (Gavora, 2000, s. 69).

Předvýzkum k mé sondě proběhl v mém pracovním působišti, tedy na pobočce Úřadu práce v Krnově. Oslovila jsem 15 osob a došla k následujícím závěrům, na jejichž základě byly provedeny úpravy dotazníku. Prvním problémem se jevily samy pokyny pro vyplnění. Probandi považovali jejich čtení za zdržující. Vzhledem ke skutečnosti, že pokyny udávají pravidla pro správné vyplnění dotazníku a upřesňují položky č. 14 a 17, rozhodla jsem se pokyny k odpovědím dopsat přímo do zadání uvedených položek tak, aby dotazovanému bylo srozumitelné, kolik variant může zaškrtnout. Tím jsem předešla možnému nesprávnému způsobu odpovědi. Položky č. 1 – 4 nečinily osloveným žádnou potíž. U položky č. 5, šetřící jejich pracovní zařazení před evidencí na Úřadu práce v Krnově, se jim zdála nesrozumitelná možnost odpovědi – jiné ... Z toho důvodu byl tento pojem nahrazen pojmem – další, ostatní ... U otázky č. 6 žádná potíž nenastala. V položce č. 7 zjišťující pocit ohrožení z nezaměstnanosti byla pozměněna odpověď – v ničem a vyhovuje mi, na – v ničem, být nezaměstnaný mi vyhovuje. K této úpravě došlo poté, co dotazovaní žádali vysvětlení, co jim má vyhovovat. Následující otázky, tedy č. 8 a 9, se problematické nejevily. Úpravou však musela projít položka č. 10 zabývající se reakcí přátel na nezaměstnanost dotázaného. Zde probandy mátló upřesnění v závorkách u prvních dvou nabízených variant, proto byly tyto doplňující informace přeformulovány. Dotazovaní namítali, že se pohybují v okruhu přátel, kteří se nacházejí ve stejné či velmi podobné situaci jako oni sami, tudíž jim nemohou pomáhat hledat uplatnění

na trhu práce. Ovšem pomoc jiného typu jim neodmítají. Překvapivě některým osloveným scházela v nabídce odpovědí možnost, že žádné přátele nemají, nebo z nich mají pocit, že situaci, v níž se ocitli, tedy nezaměstnanost, jim snad i přejí. Z tohoto důvodu byla škála odpovědí navýšena o možnost – nemám přátele, a také o možnost – mám pocit škodolibosti z jejich strany. Otázky č. 11 – 13 úpravy nevyžadovaly. Opakem byla položka č. 14 týkající se psychických změn u nezaměstnaného. Dotázaní na ni z důvodu studu nechtěli odpovídat. Obávali se přiznat, že k psychickým změnám u nich skutečně došlo, některé z nich možnost – sebevražedné myšlenky zcela konsternovala. Udávali, že jim zde chybí možnost odpovědí nabízející mírnější typy psychických změn. Z toho důvodu byl výčet možností doplněn o – pocity sníženého sebevědomí; pocity studu; pocity napětí. Pro snadnější zpracování dat jsem se rozhodla do zadání položky udat upozornění, že proband má zaškrtnout pouze jeden typ změny, a sice tu změnu, která se u něj projevila nejvýrazněji. Položka č. 15 změny nevyžadovala, položka č. 16 potom pouze nepatrné. V poslední nabízené variantě odpovědi došlo jen k doplnění formulace – ne, můj zdravotní stav se naopak zlepšil. Důvodem bylo zdůraznění pozitiva, že nezaměstnanost může mít i příznivý vliv na zdraví, jak podotkl jeden z dotázaných. U položky č. 17 došlo k upřesnění zadání. Byl dodán pokyn k počtu odpovědí, a sice z toho důvodu, že probandi se nezdřívají čtením pokynů pro vyplnění dotazníku. Poslední položka č. 18 změny nevyžadovala. Stejně tak čas potřebný k vyplnění dotazníku se jevil adekvátní, k jeho korekci tedy nedošlo.

Reflektovala jsem na zjištěné a výše popsané skutečnosti z předvýzkumu a všechny poznatky zanesla do dotazníku, který tak získal konečnou podobu (příloha III).

5.5.2 Popis šetření

Průzkumná sonda proběhla na totožném místě jako předvýzkum, tedy na pobočce Úřadu práce v Krnově, ve dnech 17. – 21. 2. 2014. Zde byli osloveni uchazeči o zaměstnání, kteří v uvedených dnech měli sjednané

konzultace se svými referenty. Dělo se tak přímo u jednotlivých přepážek a za spolupráce mých kolegů, kteří byli informováni o probíhajícím šetření a jeho významu. Obdrželi dotazníky i instrukce potřebné k jejich vyplnění, včetně požadavků na probandy, tedy informace ohledně jejich věku, pohlaví a délce nezaměstnanosti. Bylo požadováno zastoupení mužů žijících samostatně i žijících ve společné domácnosti s další osobou. Celkově bylo osloveno přibližně 90 uchazečů o zaměstnání, přičemž někteří se ihned k sondě stavěli negativně a odmítli dotazníky vyplnit. Argumentem byl nedostatek času a také názor, že daná sonda jejich situaci stejně nevyřeší, považovali to tedy za zcela zbytečné. Ke spolupráci se nakonec podařilo získat 78 osob splňujících požadovaná kritéria.

Vyplnění dotazníku respondentům zabralo zhruba 9 – 13 minut, tato doba byla u každého muže individuální. Respondentům ochotným spolupracovat byla nabídnuta možnost vyplnit dotazník u stolu ve vestibulu. Přibližně 25 mužů se této nabídce vzdalo z důvodu přítomnosti dalších osob ve vestibulu a obav ze ztráty soukromí při vyplňování, proto jim bylo umožněno odpovídat na dotazníkové položky u malého stolku stojícího přímo v místnosti s přepážkami. Ostatní využili nabízený vestibul, necítili se rozptylováni či jinak rušeni jinými osobami.

Celkově bylo rozdáno 78 dotazníků, návratnost činila 100 %. S vyplňováním nenastaly žádné výrazné potíže. Pouze u položek č. 15 a č. 16, týkajících se zdravotního stavu respondenta, se 12 mužů zdráhalo odpovědět. Považovali informace o fyzickém zdraví za dosti osobní. Po konzultaci se zadávajícím a ujištění o anonymitě dotazníku nakonec položky vyplnili, avšak všech 12 mužů odmítlo upřesnit charakter potíží. Vzhledem ke skutečnosti, že zmíněné otázky nakonec zodpovězeny byly, neshledala jsem důvod k jejich vyřazení z dotazníku. Jeden dotazník však z šetření musel být vyřazen, neboť respondent nebyl schopen pro svůj problém se zrakem, si sám otázky přečíst. Nabídku předčítání otázek i možností k odpovědi odmítl s omluvou, že by se pravděpodobně styděl

a také by neodpovídal zcela pravdivě z důvodu přímého kontaktu s výše postavenou osobou. Zpracování tedy podstoupilo 77 navrácených dotazníků.

5.6 Prezentace výsledků průzkumu

Respondenti odpovídali celkem na 18 dotazníkových položek. Prezentované závěry se však týkají pouze mého vzorku probandů. Nelze je zobecnit, tedy vztáhnout na všechny nezaměstnané muže v ČR ve věku 45 – 60 let při nezaměstnanosti delší jak 12 měsíců, neboť oslovený vzorek probandů nesplnil kritéria reprezentativnosti.

První zjišťovala jejich věk. Zastoupení jednotlivých věkových kategorií dokládá tabulka 1. Z celkového počtu 77 (100 %) dotázaných spadalo v době šetření do kategorie 45 – 50 let 15 mužů, tj. 19,5 %. Kategorie 56 – 60 let byla zastoupena stejným počtem. Nejvíce respondentů, a to 47 (61 %) dosáhlo věku 51 – 55 let, čímž se potvrdil předpoklad, že právě tato kategorie bude nejpočetněji zastoupena.

Tabulka 1. Věk respondentů

Věk respondentů	Celkem	Celkem v %
45 – 50 let	15	19,5 %
51 – 55 let	47	61 %
56 – 60 let	15	19,5 %
Σ	77	100 %

Na četnost v evidenci uchazečů o zaměstnání se zaměřila položka č. 2. 21 dotázaných (27,3 %) uvedlo, že jsou jako uchazeči o zaměstnání evidováni poprvé. Zbýlých 56 mužů, tj. 72,7 %, se ve stavu nezaměstnanosti nacházelo opakovaně, kdy 18 (23,4 %) z nich již podruhé, 20 (26 %) potřetí, 9 (11,7 %) počtvrté, 6 (7,8 %) mužů popáté a 3 z nich, tj. 3,9 % dokonce pošesté. Jak je patrné z tabulky 2, potvrdilo se očekávání opakované evidence uchazečů o zaměstnání, přičemž nejčastěji byli evidováni již potřetí. Nepatrná odchylka v součtu % vznikla zaokrouhlováním.

Tabulka 2. Četnost evidence uchazečů o zaměstnání

Evidován	Celkem	Celkem v %
poprvé	21	27,3 %
podruhé	18	23,4 %
potřetí	20	26 %
počtvrté	9	11,7 %
popáté	6	7,8 %
pošesté	3	3,9 %
Σ	77	100,1 %

Při vyhodnocování položky č. 2 jsem si povšimla skutečnosti, jež zcela jistě stojí za prezentování. Z 21 (100 %) uchazečů o zaměstnání, kteří jsou v evidenci zařazeni poprvé, jich podstatná většina, 18 (85,7 %), náležela do věkové kategorie 51 – 55 let. Překvapivě u 15 (71,4 %) z nich šlo o muže se středoškolským vzděláním. Jediný (4,8 %) respondent, který v šetření uvedl nejvyšší dosažené vzdělání vysokoškolské, rovněž spadl mezi dotázané, kteří se zařadili do evidence poprvé a je jim mezi 51 – 55 lety. Z výsledků mého souboru vyplývá, že v současnosti se do stavu nezaměstnanosti často dostávají muži se středním vzděláním a ve středním věku.

Třetí položkou bylo zjišťováno nejvyšší dosažené vzdělání. Z odpovědí zaznamenaných v tabulce 3 vyplývá, že převážná část respondentů dosáhla vyučení, a to 43 (55,8 %) dotázaných. Druhou nejpočetnější skupinou byli muži pouze se základním vzděláním. Sem spadalo 21 probandů, tedy 27,3 %. Středoškolského vzdělání s maturitou dosáhlo 12 (15,6 %) nezaměstnaných mužů. Pouze 1 (1,3 %) muž zastupoval kategorii vysokoškolsky vzdělaných. Uvedené výsledky svědčí o skutečnosti, že nejvíce dotázaných dosáhlo vyučení. Tímto byl

vyvrácen můj předpoklad o nejvyšším počtu nezaměstnaných pouze se základním vzděláním.

Tabulka 3. Dosažené vzdělání

Vzdělání	Celkem	Celkem v %
základní	21	27,3 %
vyučen	43	55,8 %
středoškolské s maturitou	12	15,6 %
vysokoškolské	1	1,3 %
Σ	77	100 %

Odpovědi dotázaných také odhalily, jak dlouho při poslední evidenci setrvávají v nezaměstnanosti, ve vztahu ke svému dosaženému vzdělání. U vyučených probandů byly celkem rovnoměrně zastoupeny možnosti nabízející délku nynější nezaměstnanosti 3 – 4 roky a 5 – 6 let. Ze 43 (100 %) těchto mužů celkově 16 (37,2 %) uvedlo, že jsou nezaměstnání 3 – 4 roky, délku 5 – 6 let označilo 14 (32,6 %) vyučených. U 21 (100 %) osob se základním vzděláním došlo k podobné situaci. Zde 7 (33,3 %) probandů označilo možnost 1 – 2 roky a 9 (42,9 %) mužů 3 – 4 roky. Z uvedených výsledků mého souboru lze usuzovat, že lidé jak se základním vzděláním, tak i vyučení, při své poslední evidenci relativně stejně dlouho setrvávají ve stavu bez placené práce.

Délkou nezaměstnanosti se zabývala položka č. 4. Z celkového počtu 77 (100 %) dotázaných jich 30 (39 %) uvedlo, že jsou nezaměstnání již 3 – 4 roky. Druhou nejpočetněji zastoupenou skupinu činili muži bez práce 1 – 2 roky. Do této kategorie spadalo celkem 23 dotázaných, což je 29,9 %. Podobně na tom byla kategorie v délce 5 – 6 let bez zaměstnání, sem se řadilo 20 probandů, tj. 26 %. Poslední variantu, déle ..., uvedly 4 (5,2 %) osoby, přičemž u dvou (2,6 %) se jednalo o 8 let, u jedné (1,3 %) o 9 let a rovněž u jedné (1,3 %) o 10 let stavu bez práce. Prezentované výsledky potvrdily můj předpoklad, že nejvíce zastoupenou

skupinou budou muži s délkou nezaměstnanosti 3 – 4 roky. Pro větší přehlednost jsou odpovědi zaznamenány v tabulce 4, mírná odlišnost v součtu % nastala vlivem zaokrouhlování.

Tabulka 4. Délka nezaměstnanosti

Doba	Celkem	Celkem v %
1 – 2 roky	23	29,9 %
3 – 4 roky	30	39 %
5 – 6 let	20	26 %
8 let	2	2,6 %
9 let	1	1,3 %
10 let	1	1,3 %
Σ	77	100,1 %

Ke zjištění pracovního zařazení směřovala položka č. 5. Výsledky odpovědí předkládá tabulka 5. Zde převážná většina dotázaných uvedla, že před nástupem do evidence uchazečů o zaměstnání byla zaměstnána. Jednalo se o 75 (97,4 %) mužů. Pouze 2 (2,6 %) probandů se ocitli ve stavu nezaměstnanosti po předešlém podnikání. Tímto byl potvrzen můj předpoklad, že největší skupinu budou tvořit muži, již byli zaměstnáni.

Tabulka 5. Pracovní zařazení uchazeče před evidencí

Pracovní zařazení	Celkem	Celkem v %
zaměstnanecký poměr	75	97,4 %
podnikání	2	2,6 %
další, ostatní	0	0 %
Σ	77	100 %

Tabulka 6 nabízí výčet odpovědí na položku č. 6, jež řešila otázku rodinného stavu. Ta potvrzuje předpoklad, že nejčastěji se s nezaměstnaností se potýkají muži žijící pouze s partnerkou. Jedná

se o 26 (33,8 %) jedinců. 21 (27,3 %) dotázaných žije pouze s manželkou. 18 (23,4 %) uvedlo, že žijí sami. Dalších 9 (11,7 %) mužů žije spolu s manželkou a nezaopatřenými dětmi, přičemž 3 (3,9 %) z nich zaopatřují po jednom dítěti, zbylých 6 (7,8 %) děti dvě. Poslední možnost, soužití s partnerkou a nezaopatřenými dětmi označili 3 (3,9 %) muži. Z toho dva (2,6 %) zaopatřují jedno dítě, jeden (1,3 %) respondent dvě děti. K drobné odchylce v souhrnném součtu % došlo vlivem zaokrouhlování.

Tabulka 6. Rodinný stav respondentů

Rodinný stav	Celkem	Celkem v %
žiju sám	18	23,4 %
žiju pouze s manželkou	21	27,3 %
žiju s manželkou a nezaopatřenými dětmi	9	11,7 %
žiju pouze s partnerkou	26	33,8 %
žiju s partnerkou a nezaopatřenými dětmi	3	3,9 %
Σ	77	100,1 %

Položka č. 6 odhalila i další zajímavé zjištění. Odraz nezaměstnanosti na rodinných vztazích. Z 59 (100 %) dotázaných, kteří žijí ve společné domácnosti s další osobou či osobami, jich 42 (71,2 %) uvedlo, že došlo k částečnému zhoršení rodinných vztahů, což se projevilo např. čtenějšími hádkami a nesrovnalostmi se spolubydlícími osobami. U dalších 11 (18,6 %) byla zaznamenána podstatná negativní změna, kdy nezaměstnanost zapříčinila odloučení, rozvod nebo oddělení partnerů. Pouze u 5 (8,5 %) nebyla zaznamenána žádná změna ve vztazích, úroveň vztahů v rodině zůstala stejná. Jen 1 (1,7 %) respondent žijící s dalšími osobami udal pozitivní dopad na svou rodinu, kdy vztahy v ní se zlepšily. Z prezentovaných dat sesbíraných u mého souboru je patrný převažující negativní dopad nezaměstnanosti na úzké rodinné vztahy, kdy v jedné domácnosti žije více osob.

K osobnímu ohrožení v nezaměstnanosti směřovala otázka č. 7. Z níže prezentované tabulky 7 lze vyčíst, v čem spatřují respondenti největší hrozbu své nezaměstnanosti. Z celkem 9 nabízených možností 48 (62,3 %) mužů uvedlo ohrožení finanční, čímž se potvrdil mnou daný předpoklad. Jako druhé a také zároveň poslední ohrožení viděli respondenti v poklesu životního standardu. Tuto odpověď označilo 29 (37,7 %) dotázaných. Zbylé možnosti nevolil ani jeden z dotázaných.

Tabulka 7. Ohrožení v nezaměstnanosti

Ohrožení	Celkem	Celkem v %
v ničem	0	0 %
v ničem, být nezaměstnan mi vyhovuje	0	0 %
ve financích	48	62,3 %
v denním režimu	0	0 %
v poklesu životního standardu	29	37,7 %
v postavení ve společnosti	0	0 %
v rodinném soužití	0	0 %
po psychické stránce	0	0 %
po zdravotní stránce	0	0 %
Σ	77	100 %

Míry životní úrovně se dotkla položka č. 8. Prezentované výsledky v tabulce 8 signalizují, že u 39 (50,7 %) dotázaných došlo ke střední míře poklesu, přičemž s jistými omezeními situaci zvládají. Druhou nejčtenější odpovědí byla varianta nabízející velký pokles. 34 (44,2 %) respondenti udali, že si již nemohou dovolit, nač byli zvyklí. Poslední 4 (5,2 %) dotázaní volili možnost mírného, nevýrazného poklesu. Žádný z dotázaných neoznačil možnost, že by se jeho životní úroveň vůbec nezměnila. Mírná odchylka v souhrnném součtu % je dána zaokrouhlováním.

Tabulka 8. Míra poklesu životní úrovně

Pokles životní úrovně	Celkem	Celkem v %
velmi, nemohu si dovolit, nač jsem byl zvyklý	34	44,2 %
středně, s určitým omezením to celkem zvládám	39	50,7 %
mírně, pokles není nijak výrazný	4	5,2 %
vůbec se nezměnila	0	0 %
Σ	77	100,1 %

K frekvenci pocitu izolovanosti od společnosti směřovala položka č. 9, jejíž výsledky shrnuje tabulka 9. 33 (42,9 %) respondentů uvedlo velmi častý pocit izolovanosti. Poněkud mírněji to vnímá 32 (41,6 %) mužů. Ti uvedli, že pouze občas a v závislosti na situaci se cítí být izolováni ze strany společnosti. Zbýlých 12 (15,6 %) jedinců nepocituje v tomto směru žádnou změnu. Poslední možnost, jež nabízela navázání nových vztahů, nevolil ani jeden z dotázaných. Domněnka ohledně pocitu poklesu sociálního statusu nezaměstnaného muže ve věku 45 – 60 let vlivem nezaměstnanosti trvající déle jak 12 měsíců se potvrdila. Je však patrné vyvážení velmi častých a občasných pocitů izolace. Nepatrná odchylka v konečném součtu % je dána zaokrouhlováním.

Tabulka 9. Frekvence pocitu izolovanosti od společnosti

Pocit izolovanosti	Celkem	Celkem v %
ano, velmi často	33	42,9 %
ne, nepocituji žádné změny	12	15,6 %
ne, navázal jsem nové vztahy	0	0 %
občas, záleží na situaci	32	41,6 %
Σ	77	100,1 %

Při zpracování výsledků vyvstala pravděpodobná spojitost mezi reakcemi přátel na nezaměstnanost konkrétních osob a jejich osobním pocitem sociální izolace. Z 65 (100 %) dotázaných, kteří se potýkají

s pocitem sociálního odloučení, jich 59 (90,1 %) čelí potížím s přáteli, přičemž 29 (44,6 %) mužům jejich přátelé nepomáhají ani je nepodporují a dalších 12 (18,5 %) má pocit, že je svým přátelům lhostejný. Zbýlých 18 (27,7 %) zaznamenalo i jistou škodolibost, kterou vůči němu jeho sociální okolí má. Odmítání přátelské pomoci tedy mohlo u mého vzorku respondentů přispět k pocitu sociálního odloučení od běžné společnosti.

Relativně překvapující zjištění nabízí tabulka 10, která se vztahuje k otázce č. 10, jež zjišťovala reakci přátel na nezaměstnanost dotyčného. 29 (37,7 %) probandů postrádá ze strany svých přátel podporu a jistou formu pomoci. Lhostejnost a nezájem z téhož okolí vnímá 12 (15,6 %) dotázaných. Problematickou se mi jeví skutečnost, na níž poukázalo 18 (23,4 %) probandů. Dle vyjádření těchto jedinců jejich přátelé pohlíží na jejich nezaměstnanost s určitou dávkou škodolibosti. Za zamyšlení zcela jistě stojí také odpověď 15 (19,5 %) dotázaných, kteří uvedli, že přátele nemají. Pouze 3 (3,9 %) jedinců má kolem sebe známé, jež ho podporují a snaží se mu pomoci. Tímto se potvrdil můj předpoklad negativního sociálního dopadu nezaměstnanosti. Poslední nabízenou variantu nevolil žádný respondent. Týkala se obvinění z nezájmu a neschopnosti, které proband mohl od svého okolí vnímat. Drobná odchylka v celkovém součtu % je způsobena zaokrouhlováním.

Tabulka 10. Reakce přátel na nezaměstnanost

Reakce přátel	Celkem	Celkem v %
podporují mě, snaží se mi pomoci	3	3,9 %
nepodporují mě, nepomáhají mi	29	37,7 %
nezajímám je, jsem jim lhostejný	12	15,6 %
viní mě z nezájmu a neschopnosti	0	0 %
mám pocit škodolibosti z jejich strany	18	23,4 %
nemám přátele	15	19,5 %
Σ	77	100,1 %

Položka č. 11 byla zaměřena na změnu v rodinných vztazích způsobenou nezaměstnaností. Získané odpovědi jsou zaneseny do tabulky 11. Nadpoloviční většina probandů, 42 (54,6 %), uvedla, že došlo k částečné změně ve směru negativním, kdy se potýkají s častějšími hádkami a nesrovnalostmi se svými rodinnými příslušníky. Pravděpodobně pro svou samotu 15 (19,5 %) dotázaných nepocítuje žádnou změnu, oproti tomu 11 (14,3 %) mužů vnímá podstatné zhoršení vztahů v rodině, jelikož jejich nezaměstnanost vedla k rozvodu, odloučení nebo oddělenému bydlení. U 6 (7,8 %) respondentů nedošlo k žádné změně a situaci společně zvládají. Pozitivně lze vnímat odpověď 3 (3,9 %) probandů, ti pocítují posun k lepšímu, tedy zlepšení vztahů v rodině. Tímto se opět potvrdila má domněnka ohledně negativního dopadu nezaměstnanosti ve sféře sociální. Vlivem zaokrouhlování se změnil souhrnný součet %.

Tabulka 11. Změny v rodinných vztazích

Změny v rodině	Celkem	Celkem v %
vůbec, žiju sám	15	19,5 %
vůbec, vztahy v rodině se nijak nezměnily	6	7,8 %
částečně, nastala změna k horšímu (např. častější hádky s partnerkou, nesrovnalosti s dětmi aj.)	42	54,6 %
podstatně směrem k horšímu (např. rozvod, odloučení, oddělené bydlení)	11	14,3 %
rodinné vztahy se změnily k lepšímu	3	3,9 %
Σ	77	100,1 %

Změnou denního režimu nezaměstnaného se zabývala otázka č. 12. Získané odpovědi jsou prezentovány v tabulce 12. Z nabízených variant zvolilo 71 (92,2 %) mužů možnost ano, čímž potvrdili předpoklad, že nezaměstnanost měla přímý vliv na jejich denní režim. U zbylých 6 (7,8 %) se režim téměř nezměnil. Poslední nabízenou variantu, ne, neudal žádný dotázaný.

Tabulka 12. Změny denního režimu

Změna denního režimu	Celkem	Celkem v %
ano	71	92,2 %
téměř vůbec	6	7,8 %
ne	0	0 %
Σ	77	100 %

Orientační míru stresu, který může nezaměstnanost doprovázet, zjišťovala položka č. 13. Prezentované výsledky v tabulce 13 potvrzují mou domněnku ohledně negativního vlivu nezaměstnanosti na stres. Všem, tedy 77 (100 %) respondentům stav bez placeného zaměstnání stres skutečně přináší. Z toho jich 57 (74 %) uvedlo, že se jedná o velmi stresující skutečnost, zbylých 20 (26 %) považuje svou situaci pouze za mírně stresující. Ani jeden dotázaný neuvedl poslední možnost, jež nabízela skutečnost, že nezaměstnanost mi stres vůbec nepřináší. Tímto byl potvrzen předpoklad o nezaměstnanosti jako o velmi stresující situaci.

Tabulka 13. Vliv nezaměstnanosti na stres

Přínos nezaměstnanosti ke stresu	Celkem	Celkem v %
ano, velmi	57	74%
pouze mírně	20	26 %
ne, vůbec	0	0 %
Σ	77	100 %

Při zpracování výsledků šetření jsem si všimla nápadnosti, která souvisí s mírným stresem a opakovanou evidencí uchazečů o zaměstnání. 15 (75 %) z 20 (100 %) mužů, již uvedli, že jim nezaměstnanost přináší pouze mírný stres, jsou v evidenci registrováni opakovaně. Z toho 2 (10 %) jedinci podruhé, 2 (10 %) počtvrté. Největší skupinu tvoří potřetí nezaměstnaní probandi. Jde o 11 (55 %) osob. Pouze 5 (25 %) respondentům přináší mírný stres jejich prvotní nezaměstnanost.

Z citovaného lze vyvodit závěr, že respondenti mého výzkumného vzorku mohou vnímat stres z nezaměstnanosti mírněji, neboť již s touto situací mají zkušenost a i přes opakovanou ztrátu placené práce se nepoddávají tlaku z nezaměstnanosti. Dít se tak může na základě pozitivní zkušenosti, kdy se jim podařilo opakovaně práci najít, byť o ni posléze opět přišli. Mí respondenti mohou předpokládat, že jejich další kroky budou opět úspěšné, proto nepovažují opakovanou nezaměstnanost za příliš stresující.

Odraz psychických změn sondovala položka č. 14. Jak uvádí tabulka 14, pouze u 3 (3,9 %) mužů k žádným psychickým změnám nedošlo. Naopak drtivá většina dotázaných, 74 (96,1 %) potvrdila formou svých odpovědí, že nezaměstnanost zanechala stopy na jejich psychice. U 41 (53,3 %) respondentů se objevily pocity sníženého sebevědomí. Pocity úzkosti se dostavily u dalších 14 (18,2 %) osob. Pocity napětí trpí 10 (13 %) dotázaných a stud prožívá 5 (6,5 %) probandů. Alarmující se jeví skutečnost, že 4 (5,2 %) dotázaných napadly i sebevražedné myšlenky. Naopak překvapivě ani jeden respondent netrpí depresemi. Tímto se potvrdil můj předpoklad negativního dopadu na psychiku, přičemž nejčastěji oslovení muži trpí sníženým sebevědomím. Pro snazší orientaci v tabulce jsou souhrnné součty vyznačeny tučně.

Tabulka 14. Psychické změny

Psychické změny	Celkem	Celkem v %
ne	3	3,9 %
ano – celkem	74	96,1 %
- z toho:		
☐ pocity úzkosti	14	18,2 %
☐ deprese	0	0 %
☐ pocity sníženého sebevědomí	41	53,3 %
☐ pocity studu	5	6,5 %
☐ pocity napětí	10	13 %
☐ sebevražedné myšlenky	4	5,2 %
Σ	77	100 %

K dopadům nezaměstnanosti na zdravotní stav jedince směřovala otázka č. 15. Jak již bylo zmíněno, jednalo se o vcelku problematickou oblast, neboť respondenti se pozastavovali nad svou oprávněností zjišťovat jejich zdravotní potíže. Po upřesnění důvodů sondy k odpovědím svolili, odmítli však udat druh potíží. Ve svém předpokladu jsem nspecifikovala zdravotní oblast, jež nezaměstnanost nejvíce zasahuje, tudíž otázka zůstala součástí dotazníku a odpovědi byly zahrnuty do zpracování, přičemž výsledky jsou prezentovány v tabulce 15. Ze 77 (100 %) dotázaných jich 12 (15,6 %) potvrdilo výskyt jistých zdravotních potíží před evidencí na úřadu práce, zbylých 65 (84,4 %) naopak označilo negativní odpověď, tedy že žádnými zdravotními problémy netrpěli. Tato položka měla sloužit jako podklad pro otázku č. 16, kdy jsem chtěla posoudit počet mužů, jimž nezaměstnanost zdraví zhoršila.

Tabulka 15. Zdravotní potíže před evidencí

Zdravotní potíže před evidencí	Celkem	Celkem v %
ano	12	15,6 %
ne, žádné	65	84,4 %
Σ	77	100 %

Výsledné odpovědi na otázku č. 16, řešící zhoršení zdravotního stavu vlivem nezaměstnanosti, obsahuje tabulka 16. Zde převážná většina, 56 (72,7 %) mužů, odpověděla, že k žádným změnám nedošlo, zdravotní potíže se nedostavily. Dalších 16 (20,8 %) popsalo potíže před i při nezaměstnanosti jako stejné. Pouze 5 (6,5 %) probandů udalo zhoršení zdravotních problémů, přičemž opět odmítli uvést jejich druh. Poslední nabízenou možnost, kdy se mohlo zdraví v jejich nezaměstnanosti i zlepšit, nevolil žádný z dotázaných. Tímto se zcela nepotvrdil můj předpoklad, že nezaměstnanost má negativní dopad na zdraví jedince.

Tabulka 16. Zhoršení zdravotního stavu vlivem nezaměstnanosti

Zhoršení zdravotního stavu	Celkem	Celkem v %
ano	5	6,5 %
ne, žádné zdravotní potíže se neobjevily	56	72,7 %
ne, potíže zůstaly stejné	16	20,8 %
ne, můj zdravotní stav se naopak zlepšil	0	0 %
Σ	77	100 %

Během práce s výsledky byl odhalen nesoulad v odpovědích respondentů. Na položku č. 15 jich pouze 12 (15,6 %) zvolilo odpověď ano, přičemž přiznali existenci jisté zdravotní obtíže ještě před evidencí na úřadu práce. V následné položce, tedy č. 16, jich však 16 (20,8 %) uvedlo, že jejich potíže zůstaly v nezaměstnanosti stejné. Je tedy zřejmé, že 4 (5,2 %) probandi v položce č. 15 neodpovídali pravdivě, neboť pokud potížemi netrpěli, jak uvedli, nemohlo tedy dojít k jejich zhoršení. Pravděpodobně byly i u nich zjevné zdravotní obtíže, pouze se to styděli v dotazníku přiznat.

Položka č. 17 zjišťovala způsob vyplnění volného času nezaměstnaného. Respondenti mohli vybrat více nabízených možností, tudíž došlo k jejich znásobení a celkový součet odpovědí neodpovídá počtu dotázaných. 12 mužů zaškrtnulo 1 odpověď, 53 jedinců 2 odpovědi, 6 dalších po 3 možnostech a posledních 6 po 4 variantách. Celkem jsem tedy od 77 respondentů získala 160 (100 %) různých odpovědí. Nejčastěji označenou možností bylo hledání práce. Tato varianta byla volena celkem 50x (31,3 %). Druhou nejfrektovanější odpovědí se stalo sledování televize. Zaškrtnuto bylo celkem 44x (27,5 %). 21x (13,1 %) označili věnování se rodině, 15x (9,4 %) věnování se koníčkům, 10x (6,3 %) zahradním pracím a kutilství. Pomoc v domácnosti volili 8x (5 %), setkávání s přáteli 6x (3,8 %) a nečinnost a nuda rovněž 6x (3,8 %). Možnosti nabízející návštěvu kina či divadla a jinak, uveďte jak... neoznačil žádný z dotázaných. Jak je patrné, nejvíce respondenti mého šetření využívají svůj

přebytečný čas k hledání práce a sledování televize. V prvním případě lze tuto skutečnost považovat za vhodně vyplněný volný čas, ovšem alarmující je fakt druhý, tedy četnost ve sledování televizoru. Takto strávený čas nepovažuji za adekvátně využitý. Tímto se pouze částečně potvrdil můj předpoklad, že dotyční nadbytek volna tráví zcela nevhodným způsobem. Výsledky předkládá tabulka 17, drobná odchylka v součtu % je způsobena zaokrouhlováním.

Tabulka 17. Vyplnění volného času

Způsob vyplnění	Celkem	Celkem v %
pečuji (pomáhám) s péčí o domácnost (úklid, nákupy)	8	5 %
zahradní práce, kutilství	10	6,3 %
věnuji se svým koníčkům	15	9,4 %
nečinnost a nuda	6	3,8 %
sledování TV	44	27,5 %
návštěva kina a divadla	0	0 %
věnuji se přátelům	6	3,8 %
věnuji se rodině	21	13,1 %
hledám si práci	50	31,3 %
jinak, uveďte jak	0	0 %
Σ	77	100,2 %

Výsledky poslední dotazníkové položky, č. 18, předkládá tabulka 18. Zahrnuje vyjádření respondentů ohledně kvality života v nezaměstnanosti, tedy posouzení, zda je jejich život lepší, stejný či horší oproti době před nezaměstnaností. Ze 77 (100 %) dotázaných jich naprostá většina potvrdila zhoršení svého současného života. 40 (52 %) mužů udalo, že je jejich současný život výrazně horší než před ztrátou zaměstnání. Dalších 31 (40,3 %) vnímá mírnější změnu, ti označili své nynější žití horší oproti dřívější době. Žádný rozdíl mezi současností, kdy byl dotázaný bez práce a mezi minulostí, tedy dobou, kdy placené zaměstnání měl, neregistrují

4 (5,2 %) muži. Podivuhodná se mi jeví odpověď 2 (2,6 %) probandů, kteří uvedli, že svůj život nyní považují za výrazně lepší oproti minulé době. Poslední nabízenou variantu, lepší než před ztrátou zaměstnání, nevolil žádný z dotázaných. Prezentované výsledky celkově poukazují na dosti podstatné zhoršení kvality života, čímž se potvrdil můj předpoklad. Mírná odchylka v celkovém součtu % byla způsobena zaokrouhlováním.

Tabulka 18. Kvalita života v nezaměstnanosti

Kvalita života	Celkem	Celkem v %
výrazně lepší než před ztrátou zaměstnání	2	2,6 %
lepší než před ztrátou zaměstnání	0	0 %
nevnímám rozdíl mezi před a po ztrátě zaměstnání	4	5,2 %
horší než před ztrátou zaměstnání	31	40,3 %
výrazně horší než před ztrátou zaměstnání	40	52 %
Σ	77	100,1 %

Za vcelku pozitivní lze považovat skutečnost, jež vyvstala při vyhodnocování výsledků. Celkem 71 (100 %) probandů označilo svůj soudobý život za celkově horší než před ztrátou zaměstnání. Avšak 48 (67,6 %) z nich, dle mého názoru, se pokouší neutěšený stav změnit, neboť nabytý volný čas tráví hledáním práce. Pohnutkou jim patrně také může být negativní dopad nezaměstnanosti na jejich psychickou stránku, protože 36 (50,7 %) ze zmíněných 71 (100 %) mužů se zhoršenou kvalitou života zároveň trpí pocitem sníženého sebevědomí. V získání placeného zaměstnání pravděpodobně vidí také určitou možnost seberealizace. Tato skutečnost byla odvozena pouze z průzkumného šetření u mých respondentů, nelze ji zobecnit.

Praktická část práce obsahuje teoretické nastínění problematiky výzkumu a předvýzkumu, charakterizuje zvolenou výzkumnou metodu. Nabízí popis předvýzkumu a z něj plynoucích závěrů, včetně úprav v původním dotazníku, nastiňuje skupinu respondentů a průběh samotné

průzkumné sondy. Poslední její úsek nabízí vlastní prezentaci získaných výsledků. Ty nelze vztahovat na všechny nezaměstnané muže ve věku 45 – 60 let při délce nezaměstnanosti nad 12 měsíců, neboť oslovený vzorek respondentů nesplnil kritéria reprezentativnosti.

Závěr

Ve své práci jsem se pokusila zmapovat dopady nezaměstnanosti na život člověka. Vzhledem k širokému spektru možných dopadů a předpokladu, že by mohly být jisté rozdíly mezi muži a ženami, dále mezi muži různého věku a s různou délkou nezaměstnanosti, jsem se rozhodla tyto dopady zkoumat u mužů ve věku 45 – 60 let s délkou nezaměstnanosti minimálně 12 měsíců.

Teoretická část práce předkládá pohledy mnoha autorů na řešenou problematiku. Po studiu literatury byla z několika hledisek vymezena práce a její motivy či faktory, jež by na ni mohly mít vliv. Oblast je popisována především ze sociologického úhlu pohledu. Stejně tak změny ve struktuře nezaměstnanosti (kap. 1). Následně jsem na základě postřehů citovaných autorů vymežila samotnou nezaměstnanost a její typy (kap. 2). Přímo nezaměstnaným člověkem se zabývá další část práce, která nabízí gender pohled na nezaměstnané muže, statistiku nezaměstnaných žen a mužů, včetně několika hledisek týkajících se popisované mužské části populace (kap. 3). Hlavní kapitola zmíněné teoretické části této bakalářské práce řeší samotné možné dopady tak, jak byly popsány v literatuře. Zaznamenány zde jsou dopady na jedince, na životní úroveň, sociální i rodinnou oblast, psychiku, zdraví i společnost. Zmínila jsem také riziko výskytu patologických jevů u řešených osob (kap. 4). Na základě nastudovaných poznatků byly vytýčeny předpoklady pro průzkumné šetření, jež měly objasnit problém, kterým se tato práce zabývá.

Průzkumná sonda proběhla v měsíci únoru 2014 na pobočce Úřadu práce v Krnově, jíž se zúčastnilo 77 respondentů splňujících požadovaná kritéria. Tento počet osob neodpovídá podmínkám reprezentativního vzorku, tudíž získané závěry nelze zobecnit. Jak je patrné z prezentovaných výsledků šetření, nezaměstnanost skutečně poznamenává život dotázaných mužů, byly u nich zaznamenány hlavní oblasti jejího dopadu. Tímto se **podařilo splnit hlavní cíl** této práce, tedy identifikovat dopady

u specifické skupiny mužů ve věku 45 – 60 let s minimální dobu evidence uchazeče o zaměstnání 1 rok.

Pro snazší rozlišení zmíněných dopadů byly v práci vytýčeny dílčí cíle. První z nich směřoval k dopadům v rovině ekonomické. Šíři tohoto dopadu zjišťovala v dotazníku položka č. 7 a č. 8, kdy převážná většina dotázaných potvrdila finanční ohrožení v nezaměstnanosti a s tím související pokles životní úrovně. Tímto byl **první dílčí cíl splněn**. V rámci druhého dílčího cíle bylo mým úkolem odhalit důsledky nezaměstnanosti v oblasti sociální. K tomu směřovaly dotazníkové položky č. 9 – 12, č. 17 a č. 18. Opět převážná část respondentů potvrdila pocit sociální izolace, umocněný různými problémy s přáteli, v rodině či v denním režimu. Naprostá většina oslovených pak ve spojitosti s nezaměstnaností poukázala na sníženou kvalitu svého života a označila, že nabytý volný čas využívá k hledání práce či sledování TV. Tímto se **podařilo splnit i druhý dílčí cíl**.

Posledním dílčím cílem bylo odhalit dopady v rovině somatické, cíleně k němu směřovaly otázky č. 15 a č. 16, přičemž poslední zmíněná položka navazovala a vyplývala z té předcházející. Jak již bylo popsáno v prezentovaných výsledcích předvýzkumu, činila tato oblast probandům potíž, považovali ji za příliš osobní. Pravděpodobně z toho důvodu došlo k nesouladu v odpovědích na tyto dvě zmíněné položky i ve vlastním průzkumu. Jak lze vyčíst z výsledků samotného šetření, respondenti zde pravděpodobně neodpovídali zcela pravdivě, jelikož pouze 15,6 % přiznalo zdravotní potíže před nezaměstnaností, avšak v následné položce jich 20,8 % udalo, že se jejich potíže vlivem nezaměstnanosti nezhoršily. Z toho vyplývá, že 5,2 % mužů své potíže zamlčelo. Navíc opět převážná většina probandů volila možnost nabízející absenci zdravotních potíží, jež by jim nezaměstnanost měla přinést. Tímto byl **splněn třetí dílčí cíl práce** sledující dopady v rovině tělesné. Avšak výsledky nepotvrdily předpoklad negativního vlivu nezaměstnanosti na somatickou stránku člověka.

U mého souboru respondentů jsou tedy patrné především dopady nezaměstnanosti ve sféře sociální a ekonomické. Nepotvrdil se negativní

dopad na zdraví. Vzhledem k velikosti zkoumaného souboru, jenž čítal 77 respondentů, nelze získané výsledky vztáhnout na všechny nezaměstnané muže spadající do specifikované skupiny. Mohly by se však stát podnětnými pro obdobná šetření v jiných lokalitách naší země, následné srovnání dat z jednotlivých krajů by mohlo přinést cenná poznání pro sociology, demografy, kulturní či sociální antropology aj. Přínos pro praxi také vidím v oblasti psychologické, a to v již zmíněné nechuti odpovídat na otázky týkající se zdravotního stavu. Specifické šetření, zaměřené na tento problém, by mohlo pomoci rozkrýt skutečný důvod negativního postoje k těmto otázkám. Prezentovaných poznatků lze také využít v oblasti sociálního a profesního poradenství, aby se dotyční naučili pracovat s volným časem, změněným sociálním statusem, s problémy v rodině. Každý nezaměstnaný by měl být aktivní v procesu svého „sociálního uzdravení“ a vyvarovat se závislosti na pomoci ze strany státu.

Použitá literatura

- BROŽOVÁ, D. *Společenské souvislosti trhu práce*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003.
- BUCHTOVÁ, B. a kol. *Nezaměstnanost: psychologický, ekonomický a sociální problém*. Praha: Grada, 2002.
- BUCHTOVÁ, B. *Psychologické a medicínské aspekty nezaměstnanosti*. Brno: Masarykova univerzita, 2000.
- GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000.
- GIDDENS, A. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999.
- JANDOUREK, J. *Úvod do sociologie*. Praha: Portál, 2003.
- KREBS, V. *Sociální politika*. Praha: ASPI, 2007.
- MAREŠ, P. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. Praha, Sociologické nakladatelství, 1994.
- MAREŠ, P. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999.
- MAREŠ, P., VYHLÍDAL, J., SIROVÁTKA, T. *Ztráta zaměstnání: reakce, plány a flexibilita nezaměstnaných*. Praha: VÚPS Praha, 2002.
- SLOVÁK, S. *Aktuální problémy trhu práce*. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, 2007.
- ŠAFRÁNKOVÁ, A., NEJEDLÁ, M. *Interní ošetřovatelství I*. Praha: Grada Publishing, 2006.
- ŠTEFANOVIČ, J., GREISINGER, J. *Psychologie*. Praha: Avicenum, 1987.
- VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2004.

VOKURKA, M., HUGO, J. *Praktický slovník medicíny*. Praha: Maxdorf, 2004.

Analýza zaměstnanosti. Dostupná z WWW

http://www.mpsv.cz/files/clanky/12927/Analyza_zamestnanost_2011.pdf

[cit. 4. 4. 2013]

Dr. Tannay Emanuel. Dostupný z WWW

http://en.wikipedia.org/wiki/Emanuel_Tanay [cit. 3. 1. 2014]

DSM. Dostupný z WWW

http://cs.wikipedia.org/wiki/Diagnostick%C3%BD_a_statistick%C3%BD_manu%C3%A1l_ment%C3%A1ln%C3%ADch_poruch [cit. 26. 1. 2014]

Gender. Dostupný z WWW <http://cs.wikipedia.org/wiki/Gender> [cit. 7. 10.

2013]

Holistický model člověka. Dostupný z WWW [http://vnl.xf.cz/ose/ose-](http://vnl.xf.cz/ose/ose-bpsmodel.php)

[bpsmodel.php](http://vnl.xf.cz/ose/ose-bpsmodel.php) [cit. 6. 10. 2013]

Mezinárodní úřad práce. Dostupný z WWW

[http://cs.wikipedia.org/wiki/Mezin%C3%A1rodn%C3%AD_organizace_pr](http://cs.wikipedia.org/wiki/Mezin%C3%A1rodn%C3%AD_organizace_pr%C3%A1ce)

[%C3%A1ce](http://cs.wikipedia.org/wiki/Mezin%C3%A1rodn%C3%AD_organizace_pr%C3%A1ce) [cit. 22. 8. 2013]

Morbidita. Dostupná z WWW [http://slovník-cizich-](http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/morbidita)

[slov.abz.cz/web.php/slovo/morbidita](http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/morbidita) [cit. 22. 8. 2013]

Nezaměstnanost mužů. Dostupná z WWW

<http://www.socioweb.cz/index.php?disp=teorie&shw=484&lst=116> [cit. 4.

4. 2013]

Práce a mzdy. Nezaměstnanost podle věkových skupin a stupně vzdělání.

Dostupná z WWW

http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/kapitola/1413-12-r_2012-14 [cit.

10. 10. 2013]

Psychiatrické, psychologické, sociálne a ekonomické aspekty nezamestnanosti. Dostupný z WWW <http://www.psychiatria-casopis.sk/psychiatria/archiv-cisel/archiv/obsah-cisla-1/2012/povodna-praca/> [cit. 16. 9. 2013]

Psychosomatika. Dostupný z WWW <http://cs.wikipedia.org/wiki/Psychosomatika> [cit. 18. 10. 2013]

Underclass. Dostupný z WWW <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/underclass> [cit. 28. 1. 2014]

Přílohy

1. Nezaměstnanost mužů a žen dle věkových skupin a stupně vzdělání
2. Dotazník před předvýzkumem
3. Dotazník po předvýzkumu
4. Seznam tabulek

Příloha č. 1

Nezaměstnanost mužů a žen dle věkových skupin a stupně vzdělání

v tis. osob

	1993	1995	2000	2005	2009	2010	2011
Ženy							
věková skupina:							
15 - 19	20,5	15,6	17,6	10,2	7,3	6,2	6,3
20 - 24	15,8	15,0	36,4	26,2	20,8	23,2	19,8
25 - 29	19,5	18,3	36,8	32,7	23,1	24,9	22,2
30 - 34	15,0	14,3	35,1	33,1	29,2	28,5	24,5
35 - 39	14,2	11,7	26,2	26,8	21,5	26,0	28,1
40 - 44	14,3	12,7	26,7	24,4	18,8	22,2	20,0
45 - 49	10,4	10,6	30,8	23,3	19,8	19,0	19,7
50 - 54	6,2	6,3	24,9	31,2	19,5	23,1	20,8
55 - 59	3,0	3,0	5,5	12,7	14,8	17,0	15,5
60 +	4,2	2,4	2,9	2,8	2,0	2,9	2,6
Muži							
věková skupina:							
15 - 19	17,7	17,6	17,0	15,0	9,7	9,9	9,2
20 - 24	17,5	19,2	51,2	37,1	32,7	34,1	31,5
25 - 29	10,3	11,6	26,8	26,6	27,6	31,8	23,3
30 - 34	10,0	8,8	20,6	17,4	21,4	17,4	18,6
35 - 39	9,3	10,2	18,9	15,2	15,8	17,0	15,0
40 - 44	9,1	9,6	19,0	16,4	13,8	14,4	14,3
45 - 49	9,2	7,7	21,8	18,5	12,3	18,8	16,0
50 - 54	4,1	5,3	21,4	21,3	16,8	17,8	16,1
55 - 59	3,0	3,2	12,0	16,3	18,8	23,6	21,5
60 +	6,8	5,0	2,9	2,9	6,3	5,9	5,5
Ženy							
vzdělání:							
základní a bez vzdělání	38,8	37,6	62,3	53,1	42,9	42,5	35,1
střední bez maturity	47,8	43,0	95,3	100,4	67,9	79,0	72,4
střední s maturitou	32,3	25,6	76,9	62,0	57,3	59,5	58,0
vysokoškolské	4,2	3,8	8,5	7,9	8,7	11,9	14,1
Muži							
vzdělání:							
základní a bez vzdělání	25,3	33,8	55,0	45,8	40,0	37,1	35,6
střední bez maturity	47,2	45,9	107,0	98,2	87,6	95,0	83,6
střední s maturitou	18,2	15,4	39,3	34,0	35,5	45,0	38,3
vysokoškolské	6,3	2,9	7,9	8,7	12,1	13,7	13,5

Zdroj: www.czso.cz, 2013

Příloha č. 2

Dotazník před předvýzkumem

Vážený pane,

chtěla bych Vás touto cestou požádat o spolupráci.

Jsem studentkou Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci a pracuji na výzkumu, jenž je součástí mé bakalářské práce. Cílem tohoto šetření je identifikovat dopady nezaměstnanosti u mužů ve věku 45 – 60 let při nezaměstnanosti delší jak 1 rok.

Prosím o vyplnění dotazníku, který je **anonymní**. Veškeré zjištěné informace poslouží výhradně ke zpracování uvedené problematiky, nebudou nikde zveřejňovány, ani šířeny. Uveďte, prosím, pravdivé skutečnosti.

Potřebný čas k vyplnění: 10 - 15 minut.

Pokyny pro vyplnění:

1. Přečtěte si pozorně zadání otázky a Vámi zvolenou odpověď zakřížkujte, popř. doplňte slovy či číslem (např. počet dětí, druh zdravotních potíží aj.)
2. U všech položek označte vždy jen jednu odpověď, **pouze u ot. č. 14, 17 můžete uvést více možností.**
3. Pokud se rozhodnete změnit svou původní odpověď, okénko začerněte a označte křížkem novou odpověď.

Předem děkuji za Vaši ochotu a spolupráci.

Lenka Pavlíčková, FF UP Olomouc

DOTAZNÍK

1. Kolik je vám let?
 - 45 – 50 let
 - 51 – 55 let
 - 56 – 60 let

2. Jako uchazeč o zaměstnání jste evidován poprvé?
 - ano
 - ne, jsem evidován opakovaně – pokolikáté

3. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?
 - základní
 - vyučen
 - středoškolské s maturitou
 - vysokoškolské

4. Jak dlouho jste nyní nezaměstnaný?
 - 1 - 2 roky
 - 3 – 4 roky
 - 5 – 6 let
 - déle.....(uveďte kolik let)

5. Před současnou evidencí na Úřadu práce jste:
 - byl zaměstnán
 - podnikal
 - jiné.....

6. Žijete:
 - sám
 - pouze s manželkou
 - s manželkou a nezaopatřenými dětmi
(uveďte počet nezaopatřených dětí))
 - pouze s partnerkou
 - s partnerkou a nezaopatřenými dětmi
(uveďte počet nezaopatřených dětí))

7. V čem Vás nezaměstnanost nejvíce ohrožuje?
 - v ničem

- v ničem a vyhovuje mi
- ve financích
- v denním režimu
- v poklesu životního standardu
- v postavení ve společnosti
- v rodinném soužití
- po psychické stránce
- po zdravotní stránce

8. Do jaké míry se změnila Vaše dosavadní životní úroveň?

- velmi, nemohu si dovolit, nač jsem byl zvyklý
- středně, s určitým omezením to celkem zvládám
- mírně, pokles není nijak výrazný
- vůbec se nezměnila

9. Cítil jste se, co by nezaměstnaný, někdy izolován od ostatních členů společnosti?

- ano, velmi často
- ne, nepociťuji žádné změny
- ne, navázal jsem nové vztahy
- občas, záleží na situaci

10. Jak na Vaši nezaměstnanost reagují Vaši přátelé?

- podporují mě (pomáhají mi hledat nové uplatnění na trhu práce)
- nepodporují mě (nepomáhají mi hledat uplatnění na trhu práce)
- nezajímám je
- viní mě z nezájmu a neschopnosti

11. Jak se odrazila vaše nezaměstnanost na rodinných vztazích?

- vůbec, žiju sám, nemám žádnou rodinu
- vůbec, vztahy v rodině se nijak nezměnily, společně situaci zvládáme
- částečně, nastala změna k horšímu (např. častější hádky s partnerkou, nesrovnalosti s dětmi aj.)
- podstatně směrem k horšímu (např. rozvod, odloučení, oddělené bydlení)
- rodinné vztahy se změnily k lepšímu

12. Změnil se nějak Váš denní režim?

- ano
- téměř vůbec
- ne

13. Je pro Vás Vaše nezaměstnanost stresující?

- ano, velmi
- pouze mírně
- ne, vůbec

14. Změnila nezaměstnanost nějak Vaši psychiku?

- ne
- ano, objevily se u mě:
 - úzkosti
 - deprese
 - sebevražedné myšlenky

15. Trpěl jste zdravotními potížemi v době před evidencí na Úřadu práce?

- ano – jakými:
- ne, žádnými

16. Zhoršila nezaměstnanost nějak Váš zdravotní stav?

- ano, jak
- ne, žádné zdravotní potíže se neobjevily
- ne, potíže zůstaly stejné
- můj zdravotní stav se zlepšil

17. Jakým způsobem jako nezaměstnaný vyplňujete svůj volný čas?

- pečuji (pomáhám) s péčí o domácnost (úklid, nákupy)
- zahradními pracemi, kutilstvím
- věnuji se svým koníčkům
- nečinností a nudou
- sledováním TV
- návštěvou kina, divadla
- věnuji se přátelům
- věnuji se rodině
- hledám si práci
- jinak – uveďte jak

18. Váš současný život považujete za:

- výrazně lepší než před ztrátou zaměstnání
- lepší než před ztrátou zaměstnání
- nevnímám rozdíl mezi před a po ztrátě zaměstnání
- horší než před ztrátou zaměstnání
- výrazně horší než před ztrátou zaměstnání

Děkuji za Váš čas a vyplnění dotazníku.

Lenka Pavlíčková

Příloha č. 3

Dotazník po předvýzkumu

Vážený pane,

chtěla bych Vás touto cestou požádat o spolupráci.

Jsem studentkou Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci a pracuji na výzkumu, jenž je součástí mé bakalářské práce. Cílem tohoto šetření je identifikovat dopady nezaměstnanosti u mužů ve věku 45 – 60 let při nezaměstnanosti delší jak 1 rok.

Prosím o vyplnění dotazníku, který je **anonymní**. Veškeré zjištěné informace poslouží výhradně ke zpracování uvedené problematiky, nebudou nikde zveřejňovány, ani šířeny. Uveďte, prosím, pravdivé skutečnosti.

Potřebný čas k vyplnění: 10 - 15 minut.

Pokyny pro vyplnění:

1. Přečtete si pozorně zadání otázky a Vámi zvolenou odpověď zakřížkujete, popř. doplňte slovy či číslem (např. počet dětí, druh zdravotních potíží aj.)
2. U všech položek označte vždy jen jednu odpověď, **pouze u otázky č. 17 můžete uvést více možností.**
3. Pokud se rozhodnete změnit svou původní odpověď, okénko začerněte a označte křížkem novou odpověď.

Předem děkuji za Vaši ochotu a spolupráci.

Lenka Pavlíčková, FF UP Olomouc

DOTAZNÍK

1. Kolik je vám let?

- 45 – 50 let
- 51 – 55 let
- 56 – 60 let

2. Jako uchazeč o zaměstnání jste evidován poprvé?

- ano
- ne, jsem evidován opakovaně – pokolikáté

3. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

- základní
- vyučen
- středoškolské s maturitou
- vysokoškolské

4. Jak dlouho jste nyní nezaměstnaný?

- 1 - 2 roky
- 3 – 4 roky
- 5 – 6 let
- déle.....(uveďte kolik let)

5. Před současnou evidencí na Úřadu práce jste:

- byl zaměstnán
- podnikal
- další, ostatní

6. Žijete:

- sám
- pouze s manželkou
- s manželkou a nezaopatřenými dětmi
(uveďte počet nezaopatřených dětí))

- pouze s partnerkou
- s partnerkou a nezaopatřenými dětmi
(uved'te počet nezaopatřených dětí

7. V čem Vás nezaměstnanost nejvíce ohrožuje? (vyberte pouze 1 odpověď)

- v ničem
- v ničem, být nezaměstnaný mi vyhovuje
- ve financích
- v denním režimu
- v poklesu životního standardu
- v postavení ve společnosti
- v rodinném soužití
- po psychické stránce
- po zdravotní stránce

8. Do jaké míry se změnila Vaše dosavadní životní úroveň?

- velmi, nemohu si dovolit, nač jsem byl zvyklý
- středně, s určitým omezením to celkem zvládám
- mírně, pokles není nijak výrazný
- vůbec se nezměnila

9. Cítil jste se, co by nezaměstnaný, někdy izolován od ostatních členů společnosti?

- ano, velmi často
- ne, nepocítuji žádné změny
- ne, navázal jsem nové vztahy
- občas, záleží na situaci

10. Jak na Vaši nezaměstnanost reagují Vaši přátelé?

- podporují mě, snaží se mi pomoci
- nepodporují mě, nepomáhají mi
- nezajímám je, jsem jim lhostejný
- viní mě z nezájmu a neschopnosti
- mám pocit škodolibosti z jejich strany
- nemám přátele

11. Jak se odrazila vaše nezaměstnanost na rodinných vztazích?

- vůbec, žiju sám, nemám žádnou rodinu
- vůbec, vztahy v rodině se nijak nezměnily, společně situaci zvládáme
- částečně, nastala změna k horšímu (např. častější hádky s partnerkou, nesrovnalosti s dětmi aj.)
- podstatně směrem k horšímu (např. rozvod, odloučení, oddělené bydlení)
- rodinné vztahy se změnilo k lepšímu

12. Změnil se nějak Váš denní režim?

- ano
- téměř vůbec
- ne

13. Je pro Vás Vaše nezaměstnanost stresující?

- ano, velmi
- pouze mírně
- ne, vůbec

14. Změnila nezaměstnanost nějak Vaši psychiku? (vyberte pouze 1 možnost, která se u Vás nejvíce projevila)

- ne
- ano, objevily se u mě:
 - pocity úzkosti
 - deprese
 - pocity sníženého sebevědomí
 - pocity studu
 - pocity napětí
 - sebevražedné myšlenky

15. Trpěl jste zdravotními potížemi v době před evidencí na Úřadu práce?

- ano – jakými:
- ne, žádnými

16. Zhoršila nezaměstnanost nějak Váš zdravotní stav?

- ano, jak
- ne, žádné zdravotní potíže se neobjevily
- ne, potíže zůstaly stejné
- ne, můj zdravotní stav se naopak zlepšil

17. Jakým způsobem jako nezaměstnaný vyplňujete svůj volný čas?
(můžete uvést více odpovědí)

- pečuji (pomáhám) s péčí o domácnost (úklid, nákupy)
- zahradními pracemi, kutilstvím
- věnuji se svým koníčkům
- nečinností a nudou
- sledováním TV
- návštěvou kina, divadla
- věnuji se přátelům
- věnuji se rodině
- hledám si práci
- jinak – uveďte jak

18. Váš současný život považujete za:

- výrazně lepší než před ztrátou zaměstnání
- lepší než před ztrátou zaměstnání
- nevnímám rozdíl mezi před a po ztrátě zaměstnání
- horší než před ztrátou zaměstnání
- výrazně horší než před ztrátou zaměstnání

Děkuji za Váš čas a vyplnění dotazníku.

Lenka Pavlíčková

Příloha 4

Seznam tabulek

1. Věk respondentů
2. Četnost evidence uchazečů o zaměstnání
3. Dosažené vzdělání
4. Délka nezaměstnanosti
5. Pracovní zařazení uchazeče před evidencí
6. Rodinný stav respondentů
7. Ohrožení v nezaměstnanosti
8. Míra poklesu životní úrovně
9. Frekvence pocitu izolovanosti od společnosti
10. Reakce přátel na nezaměstnanost
11. Změny v rodinných vztazích
12. Změny denního režimu
13. Vliv nezaměstnanosti na stres
14. Psychické změny
15. Zdravotní potíže před evidencí
16. Zhoršení zdravotního stavu vlivem nezaměstnanosti
17. Vyplnění volného času
18. Kvalita života v nezaměstnanosti

Anotace

Příjmení a jméno autora: Pavlíčková Lenka

Název katedry a fakulty: Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie FF UP v Olomouci

Název diplomové práce: Dopady nezaměstnanosti na život člověka

Název v angličtině: The impact of unemployment on human life

Vedoucí práce: PhDr. Helena Kubátová, Ph.D.

Počet znaků: 82 868

Počet příloh: 4

Počet titulů použité literatury: 27

Klíčová slova: práce, ztráta zaměstnání, nezaměstnanost, nezaměstnaný, dopady nezaměstnanosti, změny, průzkum

Klíčová slova v angličtině: work/job, loss of job/work, unemployment, unemployed person, impacts of unemployment, changes, exploration

Anotace:

Tato bakalářská práce se zabývá dopady nezaměstnanosti na život člověka. Autor zprvu vymezil práci a spolu s ní i motivy a faktory, které ji ovlivňují. Dále nastínil změny ve struktuře zaměstnanosti. Autor se také zabýval nezaměstnaností, jejími příčinami i typy, popsal nezaměstnaného a nabídl pohled na nezaměstnaného muže z hlediska genderu a mnoha dalších. Převážně se však zaměřil na dopady nezaměstnanosti. Autor popsal důsledky u jedince, rodiny, společnosti, ale také odraz ve sféře sociální, psychické i zdravotní. Změny, jež s sebou ztráta zaměstnání nese, byly zjišťovány průzkumným šetřením a to u specifické skupiny osob. Jednalo se o muže ve věku 45 – 60 let s minimální délkou evidence uchazeče

o zaměstnání minimálně 1 rok. Průzkumem autor zjistil, že dopady nezaměstnanosti u uvedené skupiny mužů jsou patrné především v rovině ekonomické a sociální.

Anotace v angličtině:

This bachelor thesis deals with the impacts of unemployment on the life of man. At first author defined work/job and also the motives and factors, which have an influence on it. Furthermore he outlined the changes in the structure of employment. Author also dealt with unemployment, its causes and types, described the unemployed person and offered a view of an unemployed man from a gender perspective and many others. But mostly was he focused on the impacts of unemployment. Author described the consequences for the individual, family, society, but also a reflection in the social sphere, psychological sphere and health sphere. Changes arising with the loss of job/work were collected in the research by specific group of people. These were men aged 45 - 60 years with a minimum length of register like jobseekers at least one year. Author's own research found that the impact of unemployment among this group of men are seen primarily in terms of economic and social.

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Filozofická fakulta
Akademický rok: 2012/2013

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE (PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Lenka PAVLÍČKOVÁ
Osobní číslo: F11201
Studijní program: B6703 Sociologie
Studijní obor: Sociální práce
Název tématu: Dopady nezaměstnanosti na život člověka
Zadávací katedra: Katedra sociologie a andragogiky

Zásady pro vypracování:

Cíle práce:

Cílem bakalářské práce bude identifikace dopadů nezaměstnanosti na vybranou sociální skupinu nezaměstnaných.

Anotace:

1. Konkretizace cíle: Práce se soustředí na identifikaci dopadů nezaměstnanosti na specifickou skupinu mužů ve věku 45-60 let s minimální dobou evidence uchazeče o zaměstnání 1 rok. Práce bude rozdělena na dvě základní části, část teoretickou a část praktickou. Teoretická část bakalářské práce bude zaměřena na vymezenou sociální skupinu, na které budou zkoumány dopady nezaměstnanosti. V teoretické části práce bude terminologické, teoretické a legislativní ukotvení dané problematiky. Budou zde vymezeny pojmy jako společnost a sociální status jedince ve společnosti, lidský kapitál na trhu práce, význam práce pro společnost a jedince, jednotlivé fáze a typy nezaměstnanosti. Dále zde bude věnován prostor dopadům, které provázejí nezaměstnanost, s rozlišením na dopady v rovině ekonomické, sociální a somatické, tak jak je uvádí odborná literatura. Rovněž budou v bakalářské práci zmíněny faktory zvládnutí situace ztráty práce ze strany nezaměstnaného jedince.
2. Návrh postupu řešení: Na základě prostudování odborné literatury a pilotáže v terénu budou konkretizovány předpokládané dopady nezaměstnanosti. V praktické části práce bude provedena výzkumná sonda dopadů nezaměstnanosti na vybranou skupinu nezaměstnaných. Konkrétní výzkumná strategie bude zvolena na základě výsledků teoretické části práce.
3. Termín odevzdání pracovní verze osnovy práce - 30. červen 2013
4. Termín odevzdání definitivní verze práce - 25. 2. 2014

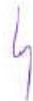
Rozsah grafických prací: +
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování bakalářské práce: tištěná
Seznam odborné literatury:

- BROŽOVÁ, Dagmar.** Společenské souvislosti trhu práce. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, 140 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-16-4.
- BUCHTOVÁ, Božena.** a kol. Nezaměstnanost: psychologický, ekonomický a sociální problém. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2002, 236 s. ISBN 80-247-9006-8.
- BUCHTOVÁ, Božena.** Psychologické a medicínské aspekty nezaměstnanosti. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Ekonomicko-správní fakulta, 2000, 79 s. ISBN 80-210-2425-9.
- GIDDENS, Anthony.** Sociologie. 1. vyd. Praha: Argo, 1999, 594 s. ISBN 80-7203-124-4.
- KREBS, Vojtěch.** Sociální politika. 4. přepracované a aktualizované vyd. Praha: ASPI, 2007, 503 s. ISBN 978-80-7357-276-1.
- MAREŠ, Petr.** Nezaměstnanost jako sociální problém. 1. vyd. Praha: Slon - sociologické nakladatelství, 1994, 151 s. ISBN 80-901424-9-4.
- MAREŠ, Petr.** Sociologie nerovnosti a chudoby. 1. vyd. Praha: Sociologické nakl., 1999, 248 s. ISBN 80-85850-61-3.
- VÁGNEROVÁ, Marie.** Psychopatologie pro pomáhající profese. 3. rozšířené a přepracované vyd. Praha: Portál, 2004, 872 s. ISBN 80-7178-802-3.

Podpis studenta

Podpis vedoucího práce

Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Helena Kubátová, Ph.D.**
Katedra sociologie a andragogiky

Datum zadání bakalářské práce: **17. dubna 2013**
Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2014**

L.S.

Doc. PhDr. Jiří Lach, Ph.D., M.A.
děkan

Doc. PhDr. Dušan Lužný, Dr.
vedoucí katedry

dne